

Den næste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til undervisningsministeren af Hartling m. fl. („Hvad kan ministeren oplyse om størrelsen af lærermangelen inden for folkeskole og gymnasieskole i øjeblikket og i de nærmeste år, og hvad agter ministeren at foretage sig til imødegåelse af lærermangelen?“).

Ordføreren for forespørgerne (Hartling):

Når det i grundlovens § 53 bestemmes, at ethvert offentligt anliggende kan bringes under forhandling, og at man kan æske ministerens forklaring derom, må det være ret og rimeligt, at folketinget drøfter en så alvorlig vanskelighed som lærermangelen, og jeg går egentlig ud fra, at den højtærede undervisningsminister er os taknemlig, fordi vi har givet anledning til, at ministeren kan fremsætte en højst påkrævet redegørelse for problemet, og til, at tinget kan drøfte sagen.

Lærermangelen i Danmark i dag er ikke blot en rent skoleteknisk vanskelighed, men den har et sådant omfang, at den vedkommer alle. Lærermangelen går ud over næsten alle Danmarks børn, så at det ikke blot er et problem for skolefolk, men det er alle forældres problem.

Der er i disse år børn, som går igennem hele den 7-årige hovedskole uden nogen sinde at have haft en lærer. De har i skolen mødt en lang række vikarer, mere eller mindre kvalificerede. Når seminarieeleverne vender tilbage til seminariet efter de 2 eller 3 måneders vikartjeneste, som vi i de senere år har udsendt dem til, kan man få de sælsomste beretninger om forholdene i skolerne. En kommer f. eks. og fortæller, at han var vikar nr. 26 i den pågældende klasse. En skoleklasse kan nemlig i løbet af et skoleår nå at have 4 seminarieelever, hver i 2 eller 3 måneder, så man kan altså komme igennem henved 28 forskellige vikarer i løbet af 7 år. Den pågældende var som sagt nr. 26.

Når man nu ved, hvad det kan betyde i en børneskole, at der opbygges et tillidsforhold mellem børnene og lærerne, forstår man let, at det ikke blot er undervisningen i fagene, der går i stykker, når en skole må klare sig med skiftende vikarer, men at det er selve skolens livsnerve, der trues. Nu

er det selvfølgelig undtagelsen, at et dansk skolebarn slet ikke møder en uddannet lærer gennem 7 års skolegang, men lærermangelen har desværre ulyksalige følger også for skoler, hvor der findes lærere. Den præger hele den danske skole og kommer til at berøre alle danske børn.

Jeg skal kort nævne nogle af de ulyksalige følger, i øvrigt uden at uddybe dem. Timetallet må beskæres eller ændres for mange klasser på grund af lærermangelen. Undervisningen bliver forringet i visse fag, og dette kan muligvis være med til at hindre en dreng eller pige i at nå en bestemt eksamen eller et bestemt uddannelsesmål. For lærerne vanskeliggøres arbejdet, idet der kræves urimeligt mange overtimer af dem. En skoles disciplin og ånd og tone kan let anfægtes, når de fornødne dygtige lærere mangler. Den ro, stabilitet, venlighed, som er forudsætningen for at skabe en god skole, omstødes i mangfoldige tilfælde, selv om timerne rent skemamæssigt bliver besørget af en eller anden.

For læreruddannelsen er mangelen på lærere også blevet et alvorligt problem. Man må se i øjene, at vi ikke på seminarierne kan give så god en uddannelse, som vi gerne ville, når eleverne tages fra os i månedsviis. Det er ikke nogen ligegyldig sag; for de elever, vi sender ud med en ringere ballast, end vi ellers kunne og ville give dem, skal være lærere i Danmark i de kommende 40-45 år. Det er heller ikke uden videre heldigt, at enhver, som er kommet igennem læreruddannelsen, straks bliver ansat.

Således og på endnu flere måder er den sygdom, der hedder lærermangelen, med til at forgifte skolens organisme. Derfor kan vi ikke lade problemet ligge. Derfor har vi spurgt. Vi æsker ministerens forklaring dels på, hvor stor lærermangelen er, dels på, hvad ministeren har foretaget sig og vil foretage sig i denne vigtige sag. Det har sin værdi at få klaret, hvor stor lærermangelen er. Det er nemlig så forunderligt, at det har vi hidtil ikke kunnet få saglig og klar besked om. Undertiden gøres mangelen op til store tal, undertiden til mindre. Undertiden vurderes den til at være en kronisk lidelse, undertiden til at være en rent forbigående foreteelse.

Nu spørger vi undervisningsministeren,

[Hartling.]

det må jo være det rigtige, selv om undervisningsministre ikke altid er til at stole på. Dette siger jeg kun, fordi jeg kan bevise det. Således sagde den daværende undervisningsminister i 1955 — det findes i Folketingstidende 1955-56 sp. 38 — at man ventede balance omkring 1958, og han føjede til: det er altså et kortsigtet problem. Man må undskylde ham; han støttede sig til et behovsudvalg, som altså havde givet ham en urigtig vurdering. Da vi kom til 1958, sagde den nuværende undervisningsminister nogle ord om lærermangelen — det står i Folketingstidende 1957-58 sp. 4289 — hvoraf det fremgik, at om nogle år ville vi have lærere nok.

Nu beder vi om reel besked. Vi har delt spørgsmålet både på langs og på tværs, således at der på én gang er 4 spørgsmål gemt deri. Vi spørger om lærermangelen dels i folkeskolen, dels i gymnasiet, og om dels den aktuelle lærermangel, dels lærermangelen på lang sigt, for efter disse bedømmelser må svaret på den anden del af forespørgslen rette sig, nemlig hvordan man vil imødegå mangelen.

Jeg vil gerne have sagt, at vi lægger ikke op til et politisk angreb og heller ikke til en ny debat om skolelovene. Lærermangelen er jo et gammelt problem; allerede i 1939 og 1940 peges der i undervisningsministeriets egne officielle meddelelser på, at behovet nu er ved at overstige udbuddet. Det må erkendes, at selve de nye skoleloves gennemførelse har forværret lærermangelen, fordi skolelovenes vedtagelse betød, at meget nyt skolebyggeri nu blev gennemført, og at man mange steder førte sit skolevæsen frem til et stade, som egentlig allerede 1937-loven havde krævet. Skolelovene af 1958 er altså ikke egentlig skyld i lærermangelen, men vel anledningen til, at lærermangelen blev forøget, eller at denne latente — skjulte — lærermangel nu blev åbenlys.

På den anden side er de skolelove, som som blev gennemført, langt mindre lærerkrævende end mange andre forslag. F. eks. ville et tvungent 8. skoleår, som jo mange er tilhængere af, øjeblikkeligt betyde, at vi ud over de lærere, vi nu mangler, ville få et behov på mange hundrede, måske langt over tusind lærere.

Med hensyn til gymnasieskolen kan man endda med stor sikkerhed sige — og det erkendes da også af gymnasiets folk — at den nye lov forbedrede situationen føleligt. Idet gymnasieskolen afgav 1. og 2. mellem-skoleklasse, nedsattes behovet for hver gymnasieskole med måske 5-6 lærere eller mere.

Hvordan man end står til skolelovene, er lærermangelen ikke opstået ved de skolelove, der endnu ikke har været i kraft 1 år. Nej, lærermangelen har stået på i Danmark i over 20 år. Den er et gammelt problem. Men nu har den et sådant omfang og så onde virkninger, at vi simpelt hen ikke kan forholde os passive.

Undervisningsministeren (*Jørgen Jørgensen*): Jeg takker de to oppositionspartier, fordi de ved deres forespørgsel giver mig lejlighed til over for offentligheden at fremsætte en redegørelse om et spørgsmål, som ligger mig meget på sinde.

I alle årene siden den første efterkrigstid har lærermangelen været et af de største problemer, man inden for skolevæsenet har haft at kæmpe med, og vi må med beklagelse konstatere, at forholdene har udviklet sig således, at problemet i dag nok må siges, at være større end nogensinde før.

Årsagerne til lærermangelens opståen har vel nu nærmest kun historisk interesse, men jeg kan måske minde om, at dens rødder går tilbage til krigstidens og den første efterkrigstids store fødselsårgange. Det var håbet, at mangelen i folkeskolen ville aftage, når de store årgange i løbet af den sidste halvdel af halvtredserne forlod skolen, men ikke mindst i landdistrikterne har nedgangen i børnetal ikke medført tilsvarende reduktion af lærerpersonalet.

En væsentlig årsag til, at behovet for lærere er større, end det for blot nogle år siden kunne påregnes, er det, at mange landkommuner, hvis skolevæsen ikke har opfyldt 1937-lovens krav, nu efter gennemførelsen af den nye skolelov i 1958 — som det ærede medlem hr. Hartling også anførte — har besluttet at udbygge deres skolevæsen, så børnene får det større antal timer, som allerede 1937-loven forudsatte. Hertil kommer, at de forbedrede muligheder, skoleloven af 1958 giver for en videre frivillig udbygning af skolevæsenet på landet

[Undervisningsministeren.]

gennem oprettelse af realafdelinger og 8. og 9. klasser, udnyttes i højere grad, end man kunne forvente. Denne udvikling kan man fra et skolemæssigt synspunkt kun hilse med glæde, selv om den kræver en forøgelse af lærerstaben. I 1959 oprettedes der således ca. 1 600 nye lærerembeder mod ca. 900 i 1958.

Efter den senest foretagne opgørelse stod pr. 1. januar i år ca. 2 850 af folkeskolens lærerembeder ubesatte. Dette tal er så stort, at det må være umiddelbart indlysende, at man her står over for et problem, der — hvis der ikke findes frem til en effektiv løsning — på længere sigt kan betyde en trussel mod noget centralt i hele vort samfund.

Det har af og til været anført, at de kompetente myndigheder — og vel herunder navnlig undervisningsministeriet — har svigtet i denne vigtige sag, idet det hævdes, at man burde have forudset situationen og ved hjælp af effektive modtræk have hindret den i at udvikle sig så ulykkeligt, som tilfældet er blevet.

Jeg vil dog gerne tilbagevise påstanden om, at man ikke har foretaget sig noget fra myndighedernes side. Ministeriet har gennem disse sidste mange år stadig nøje fulgt udviklingen, bl. a. gennem et i 1953 nedsat udvalg med repræsentanter for de interesserede organisationer, Danmarks Lærerforening, seminarierne og en repræsentant for amtsskolekonsulenterne, og dette udvalg har afgivet årlige indstillinger til ministeriet. Af væsentlige foranstaltninger til lærermangelens imødegåelse kan jeg nævne f. eks. oprettelse af en særlig læreruddannelse for studenter, der gennemførtes i 1947, og oprettelse af statsseminariet på Emdrupborg, hvilke foranstaltninger direkte var begrundet i lærermangelen; endvidere oprettelse af en række privatseminarier med finansiel støtte fra staten. At disse foranstaltninger har vist sig at være utilstrækkelige, er en anden sag. Det skyldes, at behovet for lærere har antaget et omfang, som ligger langt ud over, hvad man med rimelighed har kunnet forudse.

Jeg kan yderligere hertil føje, at organisationer og andre, som nu stærkt beklager lærermangelen, ved flere lejligheder i de sidste år har bebrejdet undervisningsmini-

steriet, at man godkendte oprettelsen af nye seminarier eller udvidelse af bestående seminarier med nye afdelinger. Så sent som i 1956 betegnede Danmarks Lærerforening ministeriet som dårligt rådgivet, dengang man godkendte udvidelser af uddannelsesmulighederne på seminarierne.

Hvorledes efterspørgslen efter lærere og dermed hele lærermangelproblemet vil udvikle sig i de nærmeste år, er vanskeligt at sige, allerede fordi man umuligt kan vide eller beregne, i hvor stort et omfang og hvor hurtigt kommunerne bestemmer sig for at udbygge deres skolevæsen efter den nye lov.

Fra seminarierne vil der i sommeren 1960 blive dimitteret ca. 1 480 nye lærere, og dette tal vil stige til ca. 1 770 i 1961 og ca. 1 860 i 1962.

Jeg kan også nævne, at seminarierne i 1959 optog 1 940 elever i deres 1. klasser og i 1960 antagelig vil optage op imod 2 200 elever, således at det kan forudses, at dimittendtallet fremover vil stige yderligere. Disse tal, sammenholdt med opgørelser over folkeskolens behov for tilgang af lærerkræfter, synes at vise, at man i årene fremover gradvis vil vinde ind på lærermangelen. Afgangen af lærere i 1959 var 405, og i samme år dimitteredes 1 533 lærere, altså et overskud på 1 128 lærere, men samtidig oprettedes i dette år 1 621 nye embeder, og selv om der blev nedlagt 325 embeder, var nettotilgangen af nye embeder altså 1 296.

Vi følger fra ministeriets side stadig udviklingen og forsøger at komme lærermangelen til livs dels gennem midlertidige foranstaltninger, der på kortere sigt skulle kunne gøre mangelen mindre følelig, dels gennem foranstaltninger på længere sigt, hvorved antallet af dimittender fra seminarierne skulle kunne forøges væsentligt. Dette sidste er jo reelt den eneste udvej for en virkelig løsning af lærermangelproblemet.

Visse foranstaltninger er allerede gennemført, og andre er netop ved at blive ført ud i livet.

I 2 cirkulærer, af 9. og 10. februar i år, har ministeriet indtrængende henstillet til skolemyndighederne i købstæderne og andre større kommuner med fuldt udbygget skolevæsen, hvor antallet af undervisningstimer

[Undervisningsministeren.]

ligger væsentligt over folkeskolelovens krav, at man i det kommende skoleår, 1960-61, midlertidig nedsætter antallet af undervisningstimer med henblik på mest muligt at begrænse og eventuelt helt at undlade oprettelsen af nye embeder pr. 1. august 1960.

Timetallet i skolerne landet over er meget forskelligt, i nogle byskoler på over 30 timer ugentlig i gennemsnit, i adskillige landkommuner endnu helt nede på 18-20 timer ugentlig. Det er over for denne store forskel i undervisningstimerne, at ministeriet har henstillet til kommunernes overvejelser at foretage midlertidige begrænsninger af timetallet. Naturligvis gælder dette kun de skoler, hvor 1937-loven er gennemført. Der foreligger fra det sagkyndige læseplansudvalg en indstilling, hvorefter 27,9 ugentlige timer foreslås som det gennemsnitlige for 1.-7. skoleår og 29,7 ugentlige timer for 1.-10. skoleår, hvori er indbefattet den 7-årige hovedskole + realafdelingen.

Dette forslag fra læseplansudvalget om et lavere timetal end det, nogle kommuner har nu, er fremsat udelukkende af pædagogiske grunde og uden tanke på den øjeblikkelige lærermangel. Ud over hvad læseplansudvalget foreslår, henstiller ministeriet til kommunernes overvejelse at foretage yderligere midlertidig begrænsning af timetallet, som jeg har nævnt. Denne henstilling fra ministeriet behøver i og for sig ikke nærmere begrundelse. Vi ved, at en del af vore skolevæsener er i stand til at sikre sig lærerkræfter, så embederne nogenlunde fuldtaligt kan besættes med kvalificerede lærere. Samtidig hermed er der mange steder i landet, navnlig ude i landkommunerne, et meget stort antal børn, der må nøjes med en undervisningstid på helt ned til 18-20 timer ugentlig, og ofte må timerne i disse skoler besørge af ukvalificerede lærere. Er det da urimeligt at henstille til de kommuner, der er heldigere stillet, at tage et vist hensyn til disse skolekredse ude i landkommunerne, hvor lærermangelen er særlig

følelig? Kan det ikke siges at være en naturlig solidarisk forpligtelse?

Formålet hermed er at skaffe flere lærere til rådighed for de kommuner, særlig i landdistrikterne, som er hårdest ramt af lærermangelen. Det er et forsøg på i nogen grad at udligne virkningerne af lærermangelen.

Udertiden kan man høre det synspunkt fremsat, at en skoles værdi og betydning for børnene altid stiger med timetallet, og det er også fremført nu i forbindelse med spørgsmålet om midlertidig at sætte timetallet ned i de kommuner, der har et meget højt ugentligt timetal; men timetallets størrelse er ikke nogen god eller klar målestok for skolens betydning og værdi for børnene. Så enkelt kan det spørgsmål slet ikke gøres op. Det væsentlige i al undervisning er naturligvis, hvad der kommer ud af timerne, og ud fra dette hensyn er det, at læseplansudvalget af pædagogiske grunde foreslår et lavere ugentligt timetal, end nogle skoler har nu. Det må dog også i første række være de skoler med de alt for lave timetal, vi skal rette opmærksomheden imod og søge at hjælpe, og når betingelsen for, at dette kan ske inden for en overskuelig tid, er, at nogle skoler med højt ugentligt timetal afgiver nogle få ugentlige timer, finder jeg dette både rimeligt og fuldt forsvareligt.

Det er med beklagelse, at ministeriet har taget dette skridt med hensyn til timetalsnedsættelsen, men som situationen er, har jeg fundet det nødvendigt at træffe ekstraordinære foranstaltninger, således at de lærerkræfter, som er til rådighed, kan anvendes på den mest effektive måde. Hvad der ved den ekstraordinære timetalsnedsættelse må tabes i byerne og ved de større skolevæsener, vil blive mere end indvundet gennem forbedringer af undervisningen i de hårdt ramte kommuner, hvor man hidtil i mange tilfælde gennem lange perioder har måttet lade undervisningen besørge af ukvalificerede lærerkræfter og skiftende vikarer, eller har måttet foretage væsentlige nedskæringer af børnenes timetal.

[Undervisningsministeren.]

De to cirkulærer af 9. og 10. februar indeholder ikke noget påbud — det har ministeriet ikke hjemmel til — men de er som sagt en indtrængende henstilling til de kommunale myndigheder, og såfremt denne henstilling bliver fulgt i den udstrækning, som jeg tror og håber, kan der derigennem ydes en meget væsentlig indsats til afhjælpning af lærermangelen. I løbet af nogle år skulle der kunne spares henved 1 000-1 100 embeder.

En anden ekstraordinær foranstaltning, som allerede har været gældende i en årække, er en henstilling til de lokale skolemyndigheder om, at ledige eller nyoprettede embeder så vidt muligt ikke besættes, men søges besørget som overtimer af det allerede ansatte lærerpersonale i det omfang, dette er muligt og rimeligt. Takket være god bistand fra myndigheder og lærere har denne foranstaltning haft stor betydning. I indværende skoleår læses så mange overtimer, som svarer til ca. 600 embeder, på denne måde. I forbindelse med henstillingen om timetalsnedsættelsen har ministeriet også henstillet, at denne foranstaltning med overtimer søges udbygget yderligere, og det er mit håb, at der også herigennem kan spares ansættelse af et antal lærere.

Desuden kan det nævnes, at ministeriet søger hjemmel for at yde kommunerne den sædvanlige lærerlønrefusion på 85 pct. af udgiften til besørgelse af alle timer, som læses i henhold til den godkendte undervisningsplan, altså også af udgiften til faglærere og overtimer.

Efter de gældende regler kan det tillades skoler på landet, hvis normale lærerkræfter ikke kan påtage sig undervisningen i alle de fag, undervisningsplanen omfatter, og hvor der ikke i vedkommende kommune kan skaffes et rimeligt timetal til en time-lærer med lærereksamen, at lade undervisningen i de pågældende fag besørge af særligt uddannede faglærere. Der ydes imidlertid efter de gældende regler ikke refusion af kommunernes udgifter til disse lærerlønninger. Ministeriet søger nu hjemmel til at refundere disse udgifter.

Hvis den ønskede hjemmel opnås, er der grund til at forvente, at en opfordring til landkommunerne til at benytte faglærerkræfter i fag som gymnastik, husgerning,

håndgerning, sløjd, sang, tegning, fremmedsprog og matematik vil kunne medføre en ikke ringe besparelse af lærerembeder.

Som et yderligere eksempel på foranstaltninger, der skulle kunne medføre en øjeblikkelig lettelse i den akutte lærermangel, kan jeg nævne, at ministeriet nu agter at udsende en henstilling til seminarierne om at lade eleverne påtage sig vikararbejde i folkeskolen i videre omfang, end det hidtil har været tilfældet.

Gennem de senere år har det af hensyn til lærermangelen være tilladt at udsende seminarieelever på vikararbejde i folkeskolen i 3 måneder, for så vidt angik elever på seminariernes 4-årige uddannelse, og i 2 måneder for elever på den 3-årige uddannelse for studenter. Af denne vikartid er 1 måned blevet afkortet i den for seminarieeleverne foreskrevne 3 måneders ulønnede praktikantudsendelse. Man har ved denne ordning opnået at skaffe dækning for ca. 380 af folkeskolens ubesatte lærerembeder.

Ved den ordning, der nu søges gennemført, tillader man udsendelse som vikarer i 5 måneder af elever på begge uddannelseslinjer på seminarierne. Herved opnås en væsentlig forøgelse af den hjælp, der ad denne vej ydes folkeskolen, og ordningen indebærer yderligere den praktiske fordel, at et ledigt embede i folkeskolen på denne måde vil kunne dækkes af to seminarieelever på et år, hvilket skulle medføre en større stabilitet i forhold til børnene, der ellers muligvis måtte skifte lærer mange gange i løbet af året. Ministeriet har anset det for fornødent at søge bevillingsmæssig tilslutning til at lade den således forlængede vikartjeneste helt eller delvis træde i stedet for den i seminarieloven anordnede praktikantudsendelse. Eleverne vil i den omhandlede periode oppebære sædvanlig vikarbetalning, men til gengæld vil deres elevunderstøttelse på seminarierne bortfalde for de måneder, eleverne får løn som vikar.

Man agter desuden at søge etableret en form for tilsyn og vejledning af de seminarieelever, der således udsendes til langvarigt vikararbejde, så at de i videst muligt omfang kan drage pædagogisk nytte af denne virksomhed, og således at der i nogen grad rådes bod på den normale praktikanttjenestes midlertidige indskrænkning eller bortfald.

[Undervisningsministeren.]

Der vil ved disse foranstaltninger, seminarieelevernes vikartjeneste, kunne gøres en særdeles effektiv indsats mod den øjeblikkelige lærermangel, idet der herigennem vil kunne dækkes ca. 735 af folkeskolens ledige embeder, eller ca. 350 flere embeder end hidtil.

Den nævnte ordning må betragtes som en nødløsning, der igen bør ophæves, så snart forholdene tillader det.

Fra flere sider er der endvidere rejst det spørgsmål, om man ikke i denne nødsituation kunne udnytte de lærere, der til enhver tid er indkaldt til militærtjeneste.

Undervisningsministeriet har ikke ment at kunne gå ind for, at der gives lærere en særstilling i forhold til andre samfundsgrupper med hensyn til aftjening af den egentlige værnepligt. Det er imidlertid over for ministeriet blevet anført, at værnepligtige med læreruddannelse særlig hyppigt udtages til uddannelse til befalingsmænd. Da det i den nuværende situation må anses for meget betænkeligt, at militærtjenesten gennem længere tid end ubetinget nødvendigt forhindrer de værnepligtige lærere i at virke i skolens tjeneste, har undervisningsministeriet efter en henvendelse fra en kreds af seminariefolk henstillet til forsvarsministeriet, at man kun i den udstrækning, det må anses for aldeles påkrævet, udtager lærere til forlænget tjeneste som befalingsmænd. Det er også muligt, at der kan tilvejebringes en ordning, hvorefter lærere under aftjening af værnepligten kan varetage visse undervisningstimer i én skole.

Sluttelig kan jeg nævne, at det vil være ønskeligt, om de kommunale skolevæsenere som et led i de midlertidige foranstaltninger til lettelse af lærermangelen i højere grad end nu ville gøre brug af småbørns-lærerinder i undervisningen af de yngste årgange og af piger i fagene gymnastik og kvindelig håndgerning i alle skolens klasser. Jeg har indtryk af, at der her er tale om en uudnyttet reserve af arbejdskraft, som hidtil ikke har været tilstrækkelig påagtet.

Som fremhævet flere gange i det, jeg har sagt, er der imidlertid med de foranstaltninger, jeg har nævnt kun taget sigte på nødløsninger, som skulle kunne medføre en lettelse i den store lærermangel på kortere sigt.

På længere sigt vil kun én foranstaltning være virkelig effektiv over for lærermangelen, nemlig uddannelse af flere lærere, idet man efter den skete udvikling næppe tør påregne, at behovet for lærere vil mindskes inden for en nærmere fremtid — tværtimod må man regne med, at det modsatte vil blive tilfældet.

Man har fra undervisningsministeriets side, siden lærermanglen blev en kendsgerning, i videst muligt omfang medvirket til en udvidelse af de bestående seminariers kapacitet, og man har også ad denne vej opnået en væsentlig forøgelse af seminariernes elevtal og derigennem af antallet af dimittender fra seminarierne. Jeg kan nævne, at medens antallet af elever i seminariernes 1. klasser ved begyndelsen af undervisningsåret 1952-53 var 1 072 og i 1955-56 var gået op til 1 557, optog seminarierne ved begyndelsen af indeværende skoleår som allerede nævnt i alt 1 940 elever. I 1952 dimitteredes 903 elever, i 1956 1 184 nye lærere, medens det tilsvarende tal for 1959 var 1 533, og dette tal vil i løbet af et par år stige til ca. 1 800.

Yderligere udvidelser af seminariernes kapacitet er for tiden under forberedelse, både for så vidt angår statsseminarierne og de private seminarier.

En række af statsseminarierne — jeg kan nævne Ribe, Skårup og Jelling — søges udvidet med tilbygninger og nybygninger. Tønder og Haderslev statsseminarier er alle bygningsmæssigt udvidet, og Jonstrup statsseminariums nybygning i Lyngby nærmer sig sin afslutning. Jeg finder anledning til i denne forbindelse at anføre, at det er forhold, hvorover ministeriet ikke har kunnet råde, der har bevirket, at de gennem adskillige år forberedte byggearbejder i Jonstrup og Jelling har været så længe om at blive realiseret. Her må jeg dog tilføje, at den samlede kapacitet på landets seminarier til enhver tid har været så stor, at alle elever, der ønskede det, har kunnet anvise plads på et seminarium.

En del privatseminarier er ligeledes for tiden i gang med bygningsmæssige udvidelser af væsentligt omfang eller med rejsning af tidssvarende nybygninger og vil, når disse arbejder er afsluttet, have mulighed for at øge deres klassetal.

Med hensyn til oprettelse af nye semina-

[Undervisningsministeren.]

rier har ministeriet gennem de senere år været noget tilbageholdende, dels fordi man ville danne sig et billede af lærerbehovet, som det manifesterede sig, efter at de store årgange havde forladt skolen eller stod umiddelbart foran at forlade den, dels fordi man efter skønnet over lærerbehovet var af den opfattelse, at de eksisterende seminarier efter udvidelse af klassetallet ville være i stand til at klare opgaven. Det må herved erindres, at et nyt seminarium tidligst vil være i stand til at påvirke lærermangelen ca. 4 år efter dets oprettelse.

En del nye seminarier er dog oprettet, og dette faktum har naturligvis sin store andel i det nu stigende antal af nye lærere.

Under indtryk af lærermangelen samt under hensyn til de eksisterende seminariers geografiske fordeling landet over har ministeriet for nylig givet tilladelse til oprettelse af et nyt seminarium i Holbæk, og det er muligt, at der vil blive tale om oprettelse af yderligere nye seminarier.

Når man skal tage standpunkt til, om nye seminarier bør oprettes, står to synspunkter over for hinanden, nemlig om det er mest rationelt at udbygge bestående seminarier eller at bygge nye. Til støtte for det første synspunkt kan anføres, at ved at udvide bestående seminarier kan man mange steder mere rationelt udnytte lærerkræfterne, og de store seminarier giver også flere muligheder for linjedelingen. Men på den anden side kan det jo siges, at et seminarium med 14 klasser eller mere foruden præparandklasse, d. v. s. 500 elever og derover, måske er for stort og mister noget af den samlede enhed, som er så værdifuld for lærerne under deres uddannelse.

Til fordel for ikke at gøre seminarierne for store, men at få flere seminarier spredt over landet taler også, at når vi nu nødvendigvis skal uddanne så mange lærere, som tilfældet er i disse år, da er det nødvendigt, at seminarierne er placeret så spredt ud over landet, at alle velegnede unge, der ønsker uddannelse til lærergerningen, kan få lettest mulig adgang dertil, d. v. s. at så stort et tal som muligt af seminariets elever kan bo i deres hjem under uddannelsen. Jeg er ikke i tvivl om, at der endnu i mange egne af landet er reserver at hente til læreruddannelsen, så-

fremt adgangen til at komme på seminarium lettes også økonomisk derved, at de unge under uddannelsen kan bo i deres hjem.

Som det vil fremgå af denne redegørelse, er undervisningsministeriet fuldt ud opmærksom på de store problemer, lærermangelen medfører, og vi gør, hvad der står i vor magt for at komme ondt til livs.

Med hensyn til lærermangelen i gymnasiet skal jeg fremhæve, at situationen i dag trods alle vanskeligheder dog er den, at undervisningen vil blive fuldt forsvarligt besørget, og man kan regne med, at det også vil lykkes i det kommende skoleår at få timerne læst ved gymnasieskolerne. Dette skyldes foruden det store antal overtimer, som lærerne har påtaget sig, at 1. og 2. mellem, som det også blev nævnt af ordføreren for forespørgerne, det ærede medlem hr. Hartling, er faldet bort i kraft af den nye skoleordning. Herved er der naturligvis sket en lettelse for gymnasieskolernes lærere.

Ministeriet var i fjor opmærksom på de vanskeligheder, som den ringe tilgang af gymnasielærere ville medføre, og udsendte derfor, som en foreløbig foranstaltning, til rektorerne en henstilling om at undgå opslag af embeder, førend man havde undersøgt mulighederne for at besørge de ledige timer med de forhåndenværende lærerkræfter, eller for ved deltidsbeskæftigelse at anvende andre lærerkræfter end cand. mag.er, d. v. s. civilingeniører og andre med en højere uddannelse. I et ikke helt ringe omfang benyttes sådanne deltidsbeskæftigede akademikere som nødhjælp ved undervisningen i gymnasieskolen. Men det står ministeriet klart, at der må træffes yderligere foranstaltninger, og at målet må være at sikre et tilstrækkeligt antal lærere, som på ordinær vis — uden alt for mange overtimer — kan besørge gymnasieundervisningen.

Nu har senest gymnasieskolens prognoseudvalg behandlet sagen. Dette udvalg har i en indstilling, der for nogle dage siden er afgivet til ministeriet, påpeget, at vi i de kommende år må regne med et stærkt stigende antal elever i gymnasieklasserne, et stærkt forøget klasseantal og et ligeledes stærkt behov for et forøget antal lærerstilling. Hvis det lykkes at skaffe plads til alle de egnede, der ønsker en gymnasieuddannelse, må vi forudse en fordobling

[Undervisningsministeren.]

af studentertallet i 1970. Som illustration af de vanskeligheder, de kommende år bringer, kan det nævnes, at såfremt vi i 1963-64 skal kunne klare undervisningen uden fortsat at ty til overtimer, nemlig timer ud over 27 timer ugentlig, der i dag omfatter et timetal svarende til 443 embeder, skal vi bruge ca. 900 nye lærere. Herved er dog taget i betragtning, at vi også skal dække den naturlige afgang af lærere ved gymnasierne.

Heroverfor står den beklagelige kendsgerning, at tilgangen til studierne til skoleembedseksamen ikke viser nogen tilsvarende stigning, men tværtimod nærmest er stagnerende. Dette i forbindelse med, at mindre end halvdelen af cand. mag.erne søger ind i skolens tjeneste, forværrer forholdet yderligere. Kun ca. 10 pct. af studenterårgangen i de senere år har valgt cand. mag.-studiet, hvilket — når frafaldet i løbet af studiet tages i betragtning — betyder, at vi i de kommende år kun kan regne med ca. 130 cand. mag.er årlig til dækning ikke alene af skolens behov, men også behovet uden for denne, som er meget større end forudset: forlag, videnskabelige institutioner, erhvervslivet, seminarier og mange andre steder, hvor cand. mag.er søger hen.

En af grundene til den svigtende tilgang til cand. mag.-studiet er sikkert, at ikke mindre end 20 pct. af studenterne går på seminariernes studenterlinjer. Mange af dem med pædagogiske interesser ville sikkert, hvis den særlige studenterlinje ikke havde eksisteret, have indskrevet sig til cand. mag.-studiet; men de har nu foretrukket den kortere og sikrere vej på seminarierne, hvor der tillige er bedre understøttelsesmuligheder under uddannelsen end ved universitetet. Muligvis skyldes den svigtende tilgang til cand. mag.-studiet også, at studenterne ikke har fået tilstrækkelige oplysninger om, hvilke gode fremtidsmuligheder denne studieretning byder.

Prognoseudvalget har nu stillet forskellige forslag til afhjælpning af vanskelighederne både på lang sigt og på kort sigt. Disse forslag overvejer undervisningsministeriet, men en lang række af dem medfører økonomiske konsekvenser; og muligheden for at gennemføre dem forudsætter således,

at der opnås tilslutning dertil fra de berøgende myndigheder. Ministeriet overvejer imidlertid forslagene og vil søge dem fremmet i det omfang, det er hensigtsmæssigt og muligt. Jeg skal kort nævne nogle af disse forslag.

Blandt de langsigtede foranstaltninger til afhjælpning af lærermangelen henviser udvalget til at søge cand. mag.ernes lønningsforhold forbedret. Man foreslår om muligt, hvis lønningsloven ikke lader sig ændre inden for den nærmeste tid, indførelse af kontraktansættelse.

Endvidere foreslår udvalget, at det pligtige timetal, som i 1922 blev forhøjet fra 24 til 27 timer ugentlig, atter nedsættes til 24 timer ugentlig. For at denne regel dog ikke skal virke mod udvalgets hensigt, skal lærerne i de første 6 år være forpligtet til at tage 6 overtimer ugentlig. Endvidere foreslås overtimebetalingen beregnet efter gunstigere regler.

Herudover foreslås der skaffet hjemmel for, at cand. mag.er kan opnå ansættelse dels ved en skole, dels ved en videnskabelig institution eller lignende, således at de to deltidsansættelser tilsammen udgør en tjestemandsstilling.

Det foreslås derhos, at der indføres timestallet for de gifte kvindelige cand. mag.er, og disses adgang til ansættelse i ikke-tjestemandsstillinger søges lettet.

Som noget nyt foreslås den praktiske uddannelse af cand. mag.er i pædagogik gjort lønnet og kombineret med en ansættelse ved skolerne, og der søges endvidere senere tilvejebragt hjemmel for, at undervisningsinspektionen kan antage et passende antal cand. mag.er som faste vikarer til indsættelse på de skoler, hvor der er ledighed i de pågældende faggrupper. Erfaringen viser, at mange cand. mag.er, der ikke straks efter eksamen får ansættelse, glider bort fra skolen til anden beskæftigelse og ikke vender tilbage. Disse faste vikarer skulle lønnes med den sædvanlige aspirantlønnings og oppebære udstationeringsgodtgørelse, når de måtte overtage vikariatet uden for deres hjemby.

Med hensyn til foranstaltninger til afhjælpning af den øjeblikkelige mangel på cand. mag.er peger udvalget på muligheden for antagelse af pensionerede og uden-

[Undervisningsministeren.]

landske lærere samt på en frigørelse af cand. mag. er i mellem- og realskolen til undervisning i gymnasieskolerne.

Udvalget har endvidere peget på muligheden af at nedskære gymnasieskolens realafdelinger til kun at omfatte ét spor, men nogen større gevinst opnås ikke herved.

Endvidere peger udvalget på muligheden for, at parallelklasser slås sammen til forelæsnings timer eller lignende i visse fag samt på antagelse af andre akademikere eller folk med tilsvarende uddannelse til aflastning af cand. mag.erne, og endelig på, at værnepligtige cand. mag. er søges frigjort så meget, at de skulle kunne deltage i undervisningen under aftjeningen af deres værnepligt.

Endelig stiller udvalget forslag om, at undervisningsministeriet indleder forhandling med universiteterne om etablering af tidsbegrænset hurtig uddannelse på 3-4 år af etfagskandidater. Denne uddannelse, som tidsmæssigt kan konkurrere med seminarieuddannelse, skulle kvalificere de pågældende til ansættelse som adjunkter og lektorer, men normalt bør hovedreglen være den, at de pågældende senere har ret til at tage et supplerende studium, således at de herved opnår den fulde cand. mag. - eller magisteruddannelse, hvilket bør være den normale forudsætning for deres videre advancement til lektorer i 26. lønningsklasse og rektorer. Under det supplerende studium bør de pågældende, når de har gjort mindst 5 års skoletjeneste, have ret til fri vikar i 2 år.

Som jeg allerede har nævnt, overvejer ministeriet nu disse forslag, og de vil blive søgt fremmet i det omfang, det er økonomisk muligt; så må vi håbe, at der vil vise sig så stor tilgang af kvalificerede lærere til gymnasiet, at vanskelighederne kan overvindes.

Lærermangelen er stor, alt for stor. Vil man vise hensyn over for hinanden by og land og skolerne imellem, kan den meget store mangel forholdsvis hurtigt væsentligt formindskes. Men der kræves forståelse og velvilje fra mange sider, hvis vi skal blive i stand til at komme det onde til livs, som lærermangelen så uomtvistelig er for tiden her i landet.

Ordføreren for forespørgerne (Hartling):

Jeg takker den højtærede undervisningsminister for redegørelsen, og jeg kan anerkende den alvor, hvormed ministeren ser på spørgsmålet. Imidlertid kan jeg ikke lade være med at knytte nogle bemærkninger hertil, og jeg kunne også nok ønske, at den højtærede ministers alvor måtte omsætte sig i endnu mere konkret indsats, end redegørelsen antyder.

Når man står i den situation, at der er mangel på en vare, synes der at være 3 måder at angribe problemet på. For det første kan man søge at formindske efterspørgslen. For det andet kan man søge at forøge produktionen, og for det tredje kan man undersøge, om der skulle kunne findes ubrugte forsyninger på et reservelager et eller andet sted.

Det er min opfattelse, at lærermangelen er så alvorlig — og de tal, vi nu har fået forelagt, understreger det meget stærkt — at den må angribes på alle 3 fronter.

Den første mulighed er da at søge at formindske efterspørgslen. Kan det lade sig gøre, er det jo en god hjælp, for så vidt som den straks giver lindring. Den henstilling om at beskære undervisningstimmernes antal, som ministeriet har udsendt, er egnet til at hjælpe på situationen straks fra det nye skoleårs begyndelse; men det er klart, at det er en udvej, som både forældre og skole må nære den største betænkelighed ved.

Nu har vi fået tudet ørene fulde om, at vi står på sinkestadiet, fordi vi ikke har 8 obligatoriske skoleår. Det er nu en noget overfladisk snak, for man kan aldeles ikke måle et lands skolemæssige stade ved at tælle de obligatoriske skoleår eller undervisningsår, og de grafiske fremstillinger, man giver deraf, er ikke videre saglige. Nu har vi altså fået at høre, at vi er på sinkestadiet; men hvad kan man så ikke vente at høre fra den kant, når vi skal nedskære timetallet 20-30 pct.? Det bliver interessant at se det ærede medlem hr. K. B. Andersen fremstille det grafisk.

Vi nærer altså den største betænkelighed ved denne udvej. Det er en kortsigtet hjælp, og vi må efter mine begreber af alle kræfter sætte ind for, at det kun bliver en nødudvej i en ganske kort overgangstid. Det

[Hartling.]

vil give stor forskelsbehandling, når nogle skoler sætter timetallet ned og andre ikke, og der kommer en række problemer i kølvandet: børnenes fritid og forberedelsen til afgangsklasser, overgang til eksamenskole, forholdet til den private skole o. s. v. Naturligvis kan man klare sig på smalkost en lille tid, men skal vi ikke ind i en skolemæssig underernæring, må det stå fast, at denne udvej er midlertidig, og det pågældende cirkulære bør altså tilbagekaldes, så snart det overhovedet er muligt.

Bedre og af mere varig virkning er det vel derfor at forsøge den anden mulighed, nemlig at forøge produktionen. Dette er allerede sket i et ikke ringe omfang, når man i løbet af årene siden 1945, da krigen sluttede, og til 1960 har tredoblet antallet af lærere, der årligt bliver færdige fra seminarierne, men det er åbenbart ikke nok endnu. Det må være rigtigt at pege på de to udveje, som vil være en positiv indsats over for lærermangelen på lang sigt, nemlig en udvidelse af de bestående seminarier og oprettelse af nye seminarier, således som den højtærede minister også var inde på.

Nu er der vel en naturlig grænse for udvidelsen af de bestående seminarier. Alt for store seminarier er ikke ønskelige. Jeg er på dette punkt enig med den højtærede minister og takker for udtalelserne; jeg vil endda ikke sætte tallene så højt som han. Det normale må vel være et dobbeltsporet seminarium, eventuelt med en enkelt ekstra-klasse, og det vil altså sige et elevtal på omkring 250-300, når præparandklassen regnes med, men i en nødsituation kan man naturligvis oprette flere klasser. Det er dog et spørgsmål, om der bliver tilmeldinger nok. Kun i København er der væsentligt flere ansøgninger om optagelse, end der er pladser, og det er i hovedsagen kvindelige ansøgere, der er overflod af. Ved et skrivebord kan man let dirigere ansøgere til ekstra-klasser på andre seminarier i den anden ende af landet, men i virkeligheden lader det sig sjældent gøre. Det er også et spørgsmål, om vi er tjent med at optage enhver elev, der kommer i tanker om at melde sig til et seminarium.

Den anden udvej er altså oprettelsen af nye seminarier, og herfor taler, at et nyt seminarium ofte betyder en ny tilgang af

elever, som ellers ikke ville have meldt sig. Det forekommer mig, at den højtærede undervisningsminister må være i besiddelse af et helt usædvanligt mod, når han siger nej til nye seminarier i den situation, vi nu er i. Jeg taler ikke her på mine seminariekollegers vegne, det ved jeg, men mit synspunkt er, at når nye seminarier giver os en yderligere tilgang af egnede elever, hvor vover man så at sige nej? Hvordan skal forældrene kunne forstå den handlemåde? Deres børn kan ikke blive undervist, timerne skæres ned, lærerne kan ikke skaffes, men man nægter at oprette et nyt seminarium.

Jeg kender lærerbehovsudvalgets beregninger; de har hidtil udmærket sig ved at være forkerte. Jeg kender de såkaldte seminariegeografiske argumenter, men jeg lægger meget lidt vægt på dem. Hvis de var rigtige, skulle flere af de sidst oprettede seminarier ikke have været oprettet, og nogle af de bestående skulle nedlægges. Nej, meget, meget vigtigere er spørgsmålet, om man det pågældende sted har egnede skoleforhold, om man har en egnet leder, og om man kan skaffe gode seminarielærere, for det er det, der betyder noget, meget mere end om et seminarium ligger i det ene eller i det andet amt.

Jeg ved også, at man ængstes for overproduktion. Den angst sidder dybt i mange lærere, som har oplevet 30ernes forhold, og der er jo mange af disse lærere, som nu er med til at bestemme og give deres besyv med i diskussionen. Men jeg synes, at man med rette og med mange kendsgerninger bag sig kan berolige de ængstede. Der er i øjeblikket ingen fare for overproduktion, og jeg synes, at de tal, vi nu har modtaget fra den højtærede undervisningsminister, bekræfter det i overordentlig grad. Skulle en overproduktion endelig vise sig i horisonten, kan det problem, med de mange seminarieklasser vi har, ordnes så let som ingenting.

For det første vil der jo være brug for et stort antal lærere mange år frem i tiden, for behovet vil da snarest vokse, når man igen vil lade timetallet blive normalt, når man vil indrette flere 8. klasser og realafdelinger, og endelig var det vel ganske nyttigt, om der var lidt flere lærere end embeder, så ikke enhver blev ansat straks uanset kvalitet. Men for det andet kan en over-

[Hartling.]

produktion imødegås med stor virkning ved at begrænse det antal dobbeltklasser, som man i disse år pånøder seminarierne, og ved — og det er meget vigtigt — at begrænse elevtallet i seminariets klasser. Det er i virkeligheden helt grotesk, at man i eksamensskolerne sigter på, at maksimumstallet skal være 24, medens man på seminarierne har op til 36 elever i klasserne. Tænker man sig, at den årlige produktion kommer op på, skal vi sige, 2 000 lærere og det viser sig at være for mange — hvad jeg ikke tror det er — kunne en begrænsning af elevtallet fra 35-36 til ca. 28 med et slag sætte tallet 20 pct. ned, altså ned til 1 600, og hvis man så endda vil begrænse antallet af ekstraklasser og parallelklasser på seminarierne, kan man komme endnu længere ned. Men 1 600 vil svare i gennemsnit til 2 dimitterede klasser fra 29 seminarier, men vi har kun 26-27 seminarier i dag.

Den højtærede minister sagde i sin redegørelse, at det er muligt, at der vil blive tale om oprettelse af nye seminarier. Jeg spørger: hvornår? For det er jo rigtigt, at det varer 3-4-5 år at uddanne en lærer. Skal det hjælpe, må vi altså i gang, og det er nu, det gælder. Skal et nyt seminarium kunne virke fra august 1960, må det forberedes nu, og enhver, der kender de praktiske forhold, vil vide, at det er i yderste øjeblik. Det kan ikke nytte, at ministeriet tænker sig om i ugevis og hen på sommeren skrider til handling, for så har vi spildt et år. Tør man virkelig det? Må jeg minde den højtærede minister om, hvad Tordenskjold sagde til kommandanten — jeg ved ikke, om den højtærede formand vil give mig tilladelse til at citere det? Han sagde: „Hvad dølen nøler I efter?“

Endelig er der så spørgsmålet, om der kan findes reserver. Der er peget på flere muligheder, og det forekommer mig, at undervisningsministeriet nøje bør undersøge dem alle. Jeg skal ikke gå ind på dem nu, der er jo ingen grund til at sige det igen; men jeg vil gerne pege især på to muligheder for reserver. Der er for det første et ikke ringe antal gifte lærerinder, der ikke er i embede, fordi man følger den rettesnor, at de enten skal have fuldt timetal, eller kun løse timer. Når nu der er nød på færde,

hvorfor så ikke bryde de hellige tjenestemandsprincipper og ansætte sådanne lærerinder, give dem embede med halvt timetal. Det er dog et forsøg værd. Jeg tror, at det ville kalde mange uddannede lærerinder frem.

Mit andet forslag, som står for min egen regning, vil måske også støde på en eller anden hellig ko i finansministeriet, men når nu vi er i nød, skulle vi så ikke forlade vanetænkningen og bruge de muligheder, der er? Hver eneste lærerpost, som besættes forsvarligt med en uddannet lærer i stedet for med skiftende vikarer, betyder undervisningsmæssigt redning for en hel klasse børn, og derfor foreslår jeg, at man sætter aldersgrænsen op for lærere. Det var indtil 1958 sådan, at en tjenestemand kunne gå af, når han var 65 år og skulle gå af, når han var 70 år. Siden 1958 kan han gå af, når han er 67 år gammel, og skal gå af, når han er 70 år. Spillerummet mellem „kan gå“ og „skal gå“ blev altså formindsket fra 5 til 3 år. Hvorfor ikke i denne nødsituation igen lade spillerummet være 5 år for lærere, således at en lærer må blive til det 72. år? Den forlængede levealder synes at kunne berettiggere denne udvej, og den store lærermangel synes at nødvendiggøre den. Hvorfor ikke ændre loven, således at enhver lærer i folkeskolen og enhver lektor i gymnasieskolen havde ret til at blive i embedet med fuld løn, til han er 72 år? Hvem skulle det egentlig kunne genere? Den lærer, der vil gå af, når han er 70 år, har jo stadig ret dertil. Den lærer, der har kræfter og lyst til at fortsætte, kunne så bevares i arbejdet i endnu 2 år. Det blev måske ikke så mange, men der er jo brug for hver eneste. Det blev ikke dyrere for stat og kommune, som jo alligevel skal besætte pladsen, og vi gør ingen uret mod de unge, som venter på at rykke ind i embederne, for vi mangler disse unge i hundredvis. Vi behøver heller ikke at være bange for en ulighed over for andre tjenestemænd, for vi har allerede nu flere eksempler på, at afgangsalderen er forskellig for de forskellige tjenestegrene. Her er der tale om at give en ekstra ret til alle lærere, som ikke berøver nogen noget som helst; men man gjorde derved en positiv indsats over for et ulyksaligt problem, en indsats, der kunne få øjeblikkelig virkning, og man kan jo

[Hartling.]

tidsbegrænse denne adgang, hvis man vil.

Jeg har beskæftiget mig med lærermangelen i folkeskolen, fordi den er mest akut. Men på længere sigt vil der også komme mangel i gymnasieskolen, som det fremgik af redegørelsen. Der må det igen være rigtigt at angribe problemet ud fra de 3 synspunkter: behov, produktion og reserver.

Hvad nu behovet angår, var det måske også rimeligt at gå timetal og holddeling lidt efter i sømmene i gymnasiet. Det må være urimeligt at lade en gymnasielærer sidde med et hold på mindre end f. eks. 6 elever. Det er naturligvis effektivt og også morsomt at have en så lille flok at undervise, men i tider med lærermangel er det at rutte med arbejdskraften. Det bør være sådan, at hold under 6 elever ikke kan godkendes i noget fag; det er et rimeligt og forsvarligt minimum. Når vi har overflod af lærere, kan vi vende tilbage til andre forhold; men som det nu er, er det et rimeligt og forsvarligt forslag.

Hvad produktionen angår, er jeg enig med universitetet og gymnasielærere i, at vi skal ikke gennemføre nogen slags halvårlig uddannelse; det vil være en kortsynet politik. Men det betyder ikke, at man ikke godt kunne tage studietiden op til revision. Og hvordan kan det gå til, at ansvarlige myndigheder ligefrem har advaret imod at gå ind i det studium? Jeg har ikke hørt dette berørt i dag, men indtil for nylig har det været sådan. I det hele taget er det et spørgsmål, om ikke hele uddannelsen til gymnasielærer skulle underkastes en undersøgelse. Fordi det har været godt nok i går, er det ikke så sikkert, at det stadig er det i dag.

Hvad endelig reserverne angår, peger jeg igen på mit forslag om at lade lektorerne fortsætte 2 år ekstra, hvis de selv ønsker det.

Jeg kunne yderligere gøre opmærksom på, at vi i folketingsudvalget i 1958 sørgede for, at § 16 i gymnasieloven ikke blev alt for

stram. Gymnasieskolens Lærerforening havde ønsket, at betingelsen for ansættelse — ja, og for anerkendelse ved private gymnasieskoler — var en dansk skoleembedseksamen eller magisterkonferens. Vi bevarede den frihed, den dispensationsmulighed, som fandtes i den gamle lov; vi fik kun utak for det; men det kunne være, at denne mulighed kunne blive til gavn og glæde for alle parter, f. eks. ved at muliggøre ansættelse af tilstrækkeligt kvalificerede folk fra andre nordiske lande eller fra andre uddannelsesområder.

Jeg håber, at den højtærede undervisningsminister må få held, mod og handlekraft til at tage et frisk initiativ og til ikke at være bange for at gøre det lidt usædvanlige, så at danske forældre, der har børn i folkeskole og gymnasieskole, under denne alvorlige misere ikke skal føle sig ladt i stikken af de øverste myndigheder.

Jeg har læst i bladene, at den siddende regering er sådan en handlekraftig regering, og jeg har set i de radikale aviser, at man så at sige sætter sig tilbage i stolen og siger: opgaven er løst. Jeg siger — og jeg har skolen bag mig og har forældrene bag mig — at hvad angår lærermangelen, er opgaven ikke løst. Det har aldrig været så slemt som nu. Vi har en lærermangel, har vi nu fået at vide, på 2 850 i folkeskolen; efter ministerens egne tal er mangelen i 1959 forøget med 168, og så går vi endda ud fra, at hver af de 1 533 dimitterede har søgt ind i skolens tjeneste. Det vil da altså sige, at opgaven ikke er løst, men at det er gået den gale vej med måske et par hundrede eller flere i 1959.

Jeg lagde mærke til, at den højtærede undervisningsminister i begyndelsen af sin redegørelse gik frisk frem og sagde: vi må finde en effektiv løsning. Men efterhånden blev det hele lidt svagere: man følger udviklingen i undervisningsministeriet. Og lidt senere i redegørelsen fulgte man stadig udviklingen, og til sidst var man opmærksom på problemerne og ville overveje forskellige forslag. Nu beder vi om, at man ikke

[Hartling.]

nøjes med at overveje — for hvis det bliver ved overvejelserne, er det ret beset ikke til hjælp for nogen mors sjæl — men at den højtærede undervisningsminister virkelig, som han sagde, gør, hvad der står i hans magt. Ja, gør det!

K. B. Andersen: Jeg vil gerne rette en tak til ministeren for den meget omfattende redegørelse, vi har fået for det spørgsmål, der er til behandling i dag, og jeg vil også gerne deltage i den højtærede ministers tak til de 2 partier, der har fremkaldt debatten. Der har været skrevet og talt så meget om dette spørgsmål, som er så vigtigt for skolen, at det kun er godt, at vi får det taget op her og får det taget op på grundlag af den højtærede ministers redegørelse.

Jeg skal ikke gentage de af det ærede medlem hr. Hartlings synspunkter, som jeg er enig i; jeg skal komme tilbage til enkelte af de andre.

Der er en række punkter, hvor jeg på forhånd kan give hel tilslutning til den højtærede ministers synspunkter. Hvad folkeskolen angår, gælder det bl. a. den henstilling, der nu har været givet gennem flere år, om at søge nye eller ledige embeder besørget ved overtimer af allerede ansat personale. Det er en nem udvej, det er en effektiv udvej, og den har omgående virket. Jeg skal straks vedgå, at for lærerne er den selvfølgelig, bortset fra det økonomiske, den kan indebære, utilfredsstillende. Den giver lærerne dårligere muligheder for en virkelig dybtgående forberedelse; den kan måske, hvis den tager overhånd, gå ud over deres oplagthed over for opgaverne og over for muligheden af at samle nye indtryk. Derfor må man også, når man gør lærerbehovet for fremtiden op, i høj grad tage hensyn til, at lærernes arbejdstid ad åre kan blive nedsat.

Jeg kan også erklære mig enig med den højtærede minister, når han siger, at han vil søge hjemmel til refusion for kommunernes udgifter til særligt uddannede faglærere. Jeg må indrømme, at da jeg hørte bemærkningen i ministerens tale, blev jeg forundret over, at det virkelig var sådan, at der ikke gives refusion. Ved grundig eftertanke og ved at slå op i skoleloven fandt jeg

dog ud af, at det var rigtigt nok. Men det er ikke alene en oplagt løsning i øjeblikket; det er vel i det hele taget et spørgsmål, om ikke et af resultaterne af den nye skolelov må blive, at særlige faglærere med fornøden pædagogisk evne og med pædagogisk uddannelse — de to ting vil jeg udtrykkelig understrege — kom mere ind i billedet. Vi har set en række forsøg rundt omkring, hvor man har brugt sådanne lærere, og hvor man har indtryk af at det er lykkedes.

Jeg ser nok, at Danmarks Lærerforening ikke er særlig glad for tanken om at kalde reserven frem — jeg beder formanden om tilladelse til et citat nu og i det følgende. I det sidste nummer af Folkeskolen står i en ledende artikel, „Om at indkalde reserven“, at der er åbenbart folk, der tror, at den pædagogiske nådegave er et folkeligt naturtalent, der nærmest lider skade ved at gå gennem „seminariemøllen“. Nu må man dog ikke stille det op omvendt, som om dette naturtalent også automatisk kommer frem ved at have været igennem „seminariemøllen“. Man siger endvidere om et forslag, der direkte ligger på linje med det, ministeren nævnte før — det er ikke direkte rettet til ministeren, hvad man ikke kunne på dette tidspunkt — at det er „vidnesbyrd om en komplet mangel på forståelse af lærergerningen, den pædagogiske skoling som fundamentet“ o. s. v.

Jeg tror ikke, vi skal tage det så forfærdelig tungt, og jeg mener, at den udvej, der her peges på, absolut må forsøges. Jeg nærer heller ingen betænkelighed ved ministerens forslag om at lade seminarielever påtage sig vikartjeneste i videre omfang end nu. Jeg har med glæde noteret, at den højtærede minister understreger, at man vil søge at etablere et sådant tilsyn og en sådan vejledning, at denne fremgangsmåde ikke alene bliver en hjælp i den øjeblikkelige situation, men også kan blive en udmærket pædagogisk foranstaltning, der kan gå ind som et helt naturligt led i de vordende læreres uddannelse. Men det bør være en selvfølge på længere sigt at udvide uddannelsesmulighederne, virkelig at fremskaffe muligheder for en læreruddannelse, der svarer til behovet til enhver tid, og jeg har noteret, at den højtærede minister gav udtryk for, at han ville stille

[K. B. Andersen.]

sig åbent over for en yderligere udvidelse af seminariekapaciteten, og at den højtærede minister udtalte sig både for at lade det ske via privatseminarier og via statsseminarier.

Der er jo sket den — jeg vil ikke sige mærkelige udvikling, for den er vel i og for sig naturlig nok, men i hvert fald ganske ejendommeligt udvikling i det private seminariums karakter fra nogle generationer siden og til nu, at tidligere var det private seminarium i reglen et seminarium, bag hvilket der stod en særlig kreds med et særligt livssyn eller i øvrigt med særlige grunde, mens det nu i højere grad er sådan, at kommunerne benytter sig af adgangen til at få et seminarium via bestemmelserne om de private seminarier, og det vil sige, at der er ikke den samme grund til den skelnen mellem private seminarier og statsseminarier, som der tidligere har været. Den nuværende fremgangsmåde med, at kommunerne opretter private seminarier — hvad kommunerne selvfølgelig kun skal have tak for, så længe vi mangler lærere — kan give et lidt for tilfældigt angreb på problemet med lærermangelen.

Jeg er helt enig med det ærede medlem hr. Hartling: jeg tror heller ikke, at vi får læreroverskud lige med det første. Når den nye lov virkelig skal udbygges, og når vi — dog forhåbentlig inden en vis årrække — skal have det 8. og det 9. skoleår med obligatorisk, får vi rigelig brug for lærere.

Det ærede medlem hr. Hartling var så venlig at komme med nogle bemærkninger, der, forstod jeg, gik på noget, jeg havde skrevet i den nye bog om skoleloven, som er udgivet af Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund. Jeg har nu ikke direkte ansvaret for den figur, det ærede medlem hentyder til, den grafiske fremstilling, men jeg synes i øvrigt, den er udmærket, og jeg har den tilfredsstillende, at det synes bladet Folkeskolen også; men jeg vil dog sige til det ærede medlem, at en sådan mekanisk fremstilling, som det ærede medlem gav, og som jeg indrømmer er udmærket i pagt med den grafiske fremstilling, til gengæld vel nok er mindre i pagt med skolens syn sådan i almindelighed. Man kan ikke stille det så mængdemæssigt op, at man kan sammenligne det 8. skoleår

med den timerreduktion i de øvrige år, der her er tale om. Det er ikke alene et spørgsmål om så og så mange timer mere, men det er et spørgsmål om børnenes forhold i det hele taget. Det er f. eks. det problem, at erhvervslivets folk i stigende grad er uinteresserede i at beskæftige de helt unge og derfor på mange måder lader dem i stikken, i hvert fald i byerne, hvor skolen slipper dem på et tidspunkt, hvor erhvervslivet i stigende grad er uinteresseret i dem. Og man kan vel også, uden samtidig at argumentere for det 8. skoleår, nævne værdien af at sprede undervisningen over nogle flere år og kunne vente med at tilbyde nogle af de emner, skolen arbejder med, til en lidt mere moden alder. Det ærede medlem vil vel ikke gå så vidt som at nægte, at der er en vis sammenhæng mellem antallet af undervisningsår og det, skolen skal nå til, f. eks. ikke mindst i forbindelse med forberedelsen af børnene til det erhvervsliv, der venter dem.

Når man ser den danske skole på europæisk baggrund, hvad undervisningstiden angår, er det et ret sørgeligt billede — i øvrigt stemte det ærede medlem jo sammen med mig for de 7 år for et par år siden, medens det ærede medlem hr. Jacob Pedersen stillede ændringsforslag om det 8. år. Går vi således over på den anden side af Sundet, til Sverige, har Sverige jo de 9 år, men jeg fremhæver også altid, at man i Sverige ikke regner med at have gennemført det 8. og det 9. år helt effektivt før 1972, og det kunne vel tænkes, at det ærede medlem hr. Hartling og jeg inden den tid kom til at stemme sammen om både det 8. og det 9. skoleår. Jeg tror det, jeg regner med det, og jeg venter det i og for sig også.

Så kan jeg ikke lade være med at tænke på, at for en uge siden stod man her og diskuterede byggeri, men da var der ingen — heller ikke ordføreren for det ærede medlem hr. Hartlings parti — der fremførte den tanke, at når vi nu en gang ikke har flere murere, må vi virkelig afpasse byggeriet efter det. Så vidt jeg forstod sidste onsdags kritik, begrundedes den på det modsatte: vi må skaffe det byggeri, der er behov for, og så må vi se at skaffe de folk, der kan udføre byggeriet. Nu kan man jo ikke tage denne sammenligning alt for mekanisk, men jeg vil ikke undlade

[K. B. Andersen.]

at minde om, at i den sag, vi havde til behandling i sidste uge, angreb man problemet på den omvendte måde af, hvad man nu gør.

Men ud over det behov, der fremkommer ved skolelovens udbygning, kommer der også et behov ved de realafdelinger, der vil blive oprettet som følge af den nedsættelse af klassekvotienterne, som så mange af os er interesseret i, og på ikke så forfærdelig lang sigt kommer der et behov fra de store årganges børn, der begynder at indfinde sig i første klasse i løbet af en 10-12 år. Endvidere kommer der et stigende lærerbehov ved en hel række af de nye dagskoleformer af forskellig art, der dukker op i så megen anden lovgivning. Jeg er fuldkommen klar over, at til en del af denne undervisning vil der ikke blive anvendt seminarielærere, men det er dog givet, at der er brug for dem i mange tilfælde.

Jeg tror, det er vigtigt, at vi får så godt et skøn som muligt over det fremtidige behov; men her kan man vel nok have lov til at spørge — og det er ikke en bebrejdelse mod ministeren, selv om det formelt kunne se sådan ud — om ministeren nu har været så godt rådet, som han har mulighed for at blive. Det fremgik af den højtærede ministers tale før, at Danmarks Lærerforening så sent som for 4 år siden havde sagt, at ministeren var dårligt rådet, fordi der blev bygget seminarier. Når vi nu får at vide, at det udvalg, der råder ministeren i øjeblikket og skal gøre det fremover, består af seminariernes folk — af hvilke i hvert fald nogle synes at være netop så fremsynede, som det ærede medlem hr. Hartling gav udtryk for, men én svale gør jo ingen sommer — af lærerne og af amts-skolekonsulenterne, kan man vel nok spørge, om dette udvalg har den helt rigtige sammensætning. Man kan spørge, om forbrugerne er repræsenteret — om jeg må sige det så jævnt.

I bladet Skole og Samfund, som kom i går, har formanden for Landsforeningen af Skolekommissioner, Skolenævn og Forældreforeninger, det ærede medlem hr. Dupont, skrevet en artikel om disse emner. Heri siger det ærede medlem hr. Dupont bl. a., at de udvalg, som man bør nedsætte til permanent at følge disse spørgsmål, bør

„ikke bare sammensættes af repræsentanter fra lærerorganisationerne for de forskellige retninger, det bør være skolekyndige folk, men det vil samtidig være rimeligt, at sagskundskaben fra kommunerne, skolekommissionerne og forældrene samt erhvervslivets organisationer kommer med i forhandlingerne om disse problemer. — Det skal huskes, at vore børns og unges uddannelse er et anliggende, der angår hele den brede offentlighed.“

Jeg tror, vi ville få nok så godt et skøn, dersom vi ikke lod lærerne alene have indflydelse på det. Det er ikke ment som en bebrejdelse mod dem; men det er helt klart, at skønnet vil blive bedre, hvis der er flere forskellige parter til at afgive det i et tilfælde som dette. Man siger jo, at krig er en alt for alvorlig sag at overlade generaler — jeg skal undlade at oversætte det til den aktuelle situation for ikke at genere nogen — men jeg tror, det ville være nyttigt med en sådan udvidelse af det udvalg, som ministeren i fremtiden skal modtage råd fra.

Jeg er også helt enig med den højtærede minister, når ministeren taler om at sprede seminarierne geografisk på en sådan måde, at vi får de lokale reserver frem. Det er i hvert fald en ting; som de nye private seminarier fra de senere år har vist til overmål, at der findes langt større reserver, end man havde tænkt sig, og at der straks kommer stor tilgang fra en egn, når der oprettes et seminarium. I denne sammenhæng vil jeg gerne spørge: er det virkelig rigtigt, når ministeren siger, at der hidtil har været plads til alle, der ønskede en læreruddannelse? Det er muligt, at det er rigtigt, men jeg vil altså gerne være helt sikker på, at det er det.

Et af de områder, som den højtærede minister og også det ærede medlem hr. Hartling var inde på, er jeg meget usikker overfor; det er det helt aktuelle spørgsmål om en nedsættelse af antallet af undervisningstimer. Selvfølgelig har ministeren afgjort ret i, at det ofte kunne gøres uden skade, og det glæder mig at se i Folkeskolen, at Danmarks Lærerforenings hovedstyrelse har sluttet op om tanken og erkendt, at en timetalsnedsættelse rigtigt administreret vil være et virksomt middel. Det er jo givet, at ikke mindst lærerne vil kunne gøre meget

[K. B. Andersen.]

for, at denne tanke føres ud i livet. Ministeren står desuden stærkt i denne sag, når læseplansudvalget — helt bortset fra den aktuelle situation, udelukkende ud fra en rent pædagogisk vurdering — går ind for en vis begrænsning. Jeg er enig med den højtærede minister i, at der er mange, der har en ejendommelig tyrkertro på kvantiteten, som kvaliteten ikke altid berettiger til. Jeg har med glæde noteret mig, at det af cirkulæret fremgår, at det ikke er tanken, at denne begrænsning skal ske på bekostning af enkelte af afdelingerne inden for samme årgang. Man kan altså ikke tillade sig blot at tage den i en enkelt af skolens linjer eller afdelinger, og det må ikke ske ved blot at ophæve 8. eller 9. klasse. Men jeg indrømmer, at jeg står lidt tvivlende overfor, hvor meget man i praksis vil kunne vinde ad den vej. Det burde kunne give resultater — det er jeg helt enig i — men jeg er bange for, at det vil være let-sindigt at basere for mange sparede embeder på det, når initiativet i så høj grad overlades til de lokale kræfter. Jeg tror, vi må se resultaterne her, før vi bygger for meget på det.

Ministerens talte i denne sammenhæng om de ukvalificerede og sagde det, om jeg så må sige, uspecificeret. Nu ved jeg nok, hvad ukvalificeret betyder i lærersproget, og jeg er klar over, at det er noget, man skal være lidt forsigtig med at komme ind på. Men jeg synes alligevel, at jeg vil føje den lille bemærkning til ministerens brug af ordet, at jeg synes, det somme tider er en lille smule hårdt, når man i forbindelse med lærermangelen stadig taler om de ukvalificerede, hvormed der altså menes de reserver, der er sat ind i øjeblikket, og som der vel i mange tilfælde er god grund til at nære en vis taknemlighed over for, fordi det ville stå endnu værre til, hvis vi ikke havde haft dem. Det kunne vel også ske — det er et rent teoretisk synspunkt, som jeg aldrig ville vove at anlægge i praksis — at en enkelt af disse ukvalificerede netop var i besiddelse af den pædagogiske naturgave, måske endda i lige så høj grad som nogle af de ringeste af de kvalificerede. Jeg synes altså, det er lidt for hårdt at stille det op, som man gør. Jeg er fuldkommen vidende om, at lærergeneringen kræver me-

get og mere, end mange tror, og at de pædagogiske kvalifikationer må være helt i orden, men vi skal vel også være forsigtige med at se for stærkt ned på de folk, der hjælper os i denne situation.

Jeg ved ikke, om den højtærede minister kender den formulering, som amtsprovst P. A. Wedel, den senere grundlægger af seminariet i Skårup, brugte, da han, ganske vist for 160 år siden, udtalte sig om det samme problem. Det kunne omtrent have stået i Folkeskolen i dag. Wedel siger:

„Hvorledes kan man vente sig store ting af mange af vore landsbyskoleholdere? Hvad kan man forde af en rå og uvittig (uoplyst) bondekarl, som uden ånds og hjertes dannelse har ombyttet tærskeloen med skolestuen? Hvad af en ukultiveret afskediget underofficer, skrædder eller bierfiedler, som ikke lyst, men nød har drevet til ferlen? Hvad af en i nåde dimitteret tjener, der for sin urolige tjeneste med skobørsten er benådet med det rolige skolesepter, og hvad af en forulykket student, der af mangel på fid og naturgaver tager sin tilflugt til en landsbyskole, fordi han tror dér at finde et asyl for dovenskab og uvidenhed? Sådanne ere mange af de lærere, som skulle danne ungdommen.“

Jeg tror ikke, ministeren mener det så slemt, så slemt var det heller ikke sagt. Men vi skal vel nok være en lille smule forsigtige med i denne situation at tale om „de ukvalificerede“.

Jeg vil gerne pege på en udvej, som ikke blev nævnt af ministeren, nemlig spørgsmålet om forkortelse af lektionerne. Jeg vil gerne spørge, om dette spørgsmål er uden for debat, da det ikke før er blevet nævnt. Jeg har her et brev fra en lærer — jeg skal lade være med at nævne hans navn — og jeg beder om tilladelse til et kort citat af det. Heri siger han bl. a.:

„I pædagogikken lærte vi som unge, at det er umuligt at holde eleverne koncentreret i 50 minutter, der måtte afveksling m. v. til i en time. På universitetet, hvor det dog er „voksne mennesker“, har man aldrig ment, at en undervisningstime kunne vare mere end 45 minutter.

Og så når det gælder de små elever i 1.-5. klasse. De kan ikke holdes i ånde i

[K. B. Andersen.]

50 minutters timer ville være rigeligt. Denne nedsættelse ville medføre, at lærerne kunne overkomme teoretisk 20 pct. mere undervisning inden for de nuværende rammer. I praksis ville det selvfølgelig blive noget mindre — men meget kan vindes ad denne vej. . . . Det er indlysende, at 7 lektioner på 6 timer giver et bedre udbytte end 7 lektioner på 7 timer — men det er en ændring, der stiller store krav til lærerkræfterne —“.

Jeg er interesseret i at høre, om den højtærede minister mener, at den tanke kan gå med ind i overvejelserne.

Hvad gymnasiet angår, har jeg med interesse hørt om prognoseudvalgets indstilling, og dér synes at være et virkeligt godt grundlag for det videre arbejde. Jeg er enig i, at der må arbejdes for tilgang til cand. mag.-studiet. Den højtærede minister udtalte, at en af grundene til den dårlige tilgang måske var, at de studerende ikke fik tilstrækkelige oplysninger om de gode udsigter. Det kan man roligt sige uden at overdrive. Jeg går ud fra, at det ærede medlem hr. Hartling hentyder til de oplysninger, der har stået i Studenterrådets rushåndbog, som blev refereret for nylig i dagspressen. Jeg skal lade være med at citere — det kunne ellers være fristende nok. I 1957 advarer man stærkt, fordi det ville være vanskeligt for cand. mag.erne at få beskæftigelse, når de kom ud — det gør de altså om 3-4 år. Jeg tror faktisk, det vil lykkes for dem at få arbejde. I 1953 sagde man, at i lang tid fremover ville det blive svært at skaffe dem arbejde — det er de folk, der kommer ud i øjeblikket. I 1958 sagde man, at det for alle grupper undtagen for den matematisk-fysiske gruppe lå meget usikkert, og man kunne ikke tilråde studenterne at gå ind i det.

Man tør nok antyde, at når det er den vejledning — det er den højtærede minister fuldstændig uskyldig i, det er jeg helt klar over — studenterne får i det øjeblik, de skal vælge fag, så kan man nok sige, som den højtærede minister stiltfærdigt siger, at det er muligt, de ikke har fået helt god underretning om de gode udsigter. Dertil kommer, at det er oplyst i en kronik i Aktuelt af formanden for Gymnasieskoler-

nes Lærerforening, adjunkt Baunsgaard — navnet borger jo for kvalitet — at kun et par og tyve procent af cand. mag.erne i fysik og matematik ender i skolen, at kun 40 pct. af humanisterne ender i skolen, og kun 40 pct. af dem, der er begyndt, bliver færdige; det vil altså sige, at af hver 100 humanister, der begynder, ender 16 i skolen, og af hver 100 inden for matematik og fysik ender omkring 10 i skolen.

Så er spørgsmålet, om ikke det var rimeligt også at se på, hvorfor der er denne meget store afgang i løbet af studietiden. Det er dog en ganske kostbar uddannelsesform, det drejer sig om. Er det studietiderne, vi skal have fat i, studieformerne, eller er det de økonomiske forhold?

Hvad lønforholdene angår, vil jeg gerne spørge den højtærede minister, om vi ikke ved lejlighed — vi kan vi ikke få det i dag — kan få oplyst, hvor stor lønnen faktisk er. Vi ved jo alle sammen, at lærerne i gymnasierne, ud over den løn, som de såmænd slider hårdt for, har ekstra indtægter ved de overtimer, som de på en så udmærket måde hjælper gymnasieskolerne med ved at tage. De har deres indtægter fra stileretning, opgaveretning og andet. I hvert fald bør der for de unge, der overvejer, om de skal gå ind i gymnasieskolen, eller de ikke skal det, være et lønningsgrundlag, der giver dem virkelig mulighed for at skønne over de økonomiske muligheder inden for denne uddannelse.

Man har stillet et forslag i prognoseudvalget, som jeg ikke kan undgå at studse lidt ved. Det er det i og for sig berettigede forslag om at nedsætte timetallet til 24 timer, sådan som det var indtil for en år-række siden, nedsætte det fra de 27 timer, det er nu, og så foreslår man, at der læses 30 timer i stedet for, men altså med de sidste 6 som overtimer. Jeg erkender, at det i og for sig ikke er et urimeligt krav, men her kan jeg igen bruge vor byggedebat sidste onsdag, hvis jeg må føre den ind endnu engang. Jeg kan omtrent tænke mig reaktionen, hvis man sidste onsdag havde foreslået, at vi nedsatte murerens arbejdsuge til 40 timer og lod dem tage 10 timer på overtid og prøvede at løse problemerne på den måde.

Derimod er det forslag, der er nævnt i prognoseudvalget om at ansætte faste

[K. B. Andersen.]

vikarer som en slags udrykningstjeneste, et forslag, som i høj grad fortjener opmærksomhed, også fordi det vil sikre unge ansættelse straks og dermed sikre dem for skolen. Også forslaget om at lønne de unge cand. mag.ers pædagogikuddannelse finder jeg helt naturligt. Jeg tror, at en af årsagerne til, at så mange af cand. mag.erne ikke går til skolen, er, at de står over for en ulønnet pædagogikuddannelse, som i den første tid stiller dem ringe. Jeg vil bede ministeren om, når prognoseudvalgets betænkning og indstilling kommer til realitetsbehandling i ministeriet, at se med megen venlighed på dette forslag. Det afgørende er, at spørgsmålet tages op til behandling med den alvor og energi, der er nødvendig for børnenes skyld, for lærernes skyld, for at de kan få rimelige arbejdsvilkår, og for samfundets skyld. Men det gælder her i usædvanlig grad, at gode råd er dyre, men hvis de virkelig er gode i forhold til børnenes og skolens behov, må vi se at finde pengene.

Jacob Pedersen: Det er ikke noget nyt, at der er mange, der har gode råd at give, når skolens forhold er til debat. Jeg har ikke så mange gode råd til den højtærede minister, men det er nok alligevel fornuftigt at se på tingene, som de er, og som man havde tænkt sig de skulle være, og hvorledes de udvikler sig. Denne debat føres jo ikke for debattens skyld. Den skal skaffe klarhed til veje om den alvorlige situation i folkeskolen og gymnasieskolen på grund af lærermangelen og følgerne heraf i dag og i fremtiden. Børnene, de unge og forældrene, lærerne og samfundet som helhed har et rimeligt krav på at få at vide, hvilke midler myndighederne agter at bringe i anvendelse for at skaffe ordnede forhold til veje, igen skabe ro, hvor der nu er uro og ængstelse, tryghed, hvor der nu er bekymring og tvivl. Arbejdsro er det, skolen af i dag først og fremmest trænger til.

Jeg vil gerne takke den højtærede undervisningsminister for den fyldige redegørelse, der er givet her. Den gav os mange oplysninger og tal til vurdering af skolens stilling, og den viste veje, der kunne følges. Jeg undervurderer ikke de vanskeligheder, der kan være i ministeriet. Jeg anerkender de bestræbelser, der er gjort både af ministeriet

og statskonsulent Henning Petersen for at råde bod på forholdene, for at følge med udviklingen.

Årsagerne til den alvorlige situation, hvori folkeskolen og gymnasieskolen befinder sig, mente den højtærede minister kun havde historisk interesse. Det kan jeg for så vidt være enig i, men det er dog godt at lytte til historiens tale en gang imellem. Sammenfattet under ét kan disse årsager vel betegnes som et sammenbrud af vurderingerne. Den højtærede minister nævnte bl. a., at den dynamiske udvikling af landsbyskolens centralisering efter 1937-loven og efter 1958-loven og den øgede tilgang til folkeskolens 8. og 9. klasse var uforudsete faktorer. Endvidere de mange cand. mag.er, der ikke når at komme ind som lærere i gymnasieskolen, og det stigende antal unge, der melder sig til gymnasiet, foruden de store årgange, der nu banker på gymnasiets port. Det har man vidst længe, og det har jeg ikke bemærkninger at gøre til, men jeg kan ikke undgå at stille det spørgsmål: hvorfor kom denne dynamiske og voldsomme udvikling? Er det, fordi man har forceret en udvikling frem, som burde have haft et roligt og naturligt forløb? Er denne voldsomme udvikling af landsbyskolens udbygning den egentlige årsag til situationen i folkeskolen i dag?

Det er ingen hemmelighed, at det konservative folkeparti har været skeptisk og kritisk indstillet over for den udvikling, man ønskede sat i gang, en udvikling, som forceredes og så kulminerede med skoleloven af 1958. Vi advarede mod de taler, varsler og forudsigelser, vi mødte. Vi erkendte, at det, der skulle give loven liv og indhold, var lærere, lærebøger, læseplaner, materiel og bygninger. Vi ønskede at skabe en udvikling, der var præget af ro og tryghed. Alene i 1959 blev der oprettet 1 621 nye embeder i folkeskolen, meddelte den højtærede undervisningsminister os i dag. Det vil altså sige, at tallene fra betænkningen af maj 1958 om de nye skolelove ikke holder stik: 950 nye lærere til landsbyskolen for at udfylde 1937-loven og yderligere 290 som følge af 1958-loven var en fejlurdering. Den højtærede minister erkender nu, at behovet for lærere har antaget et omfang, som ligger langt ud over, hvad man med rimelighed har kunnet forudse.

[Jacob Pedersen.]

Vi skal ikke diskutere den ny skolelov, men det er nu klart for os alle, at udbygningen af en skolelov ikke sker fra den ene dag til den anden, ikke fra i dag til i morgen, og jeg forstår af den højtærede ministers udtalelser i dag, at han erkender det. Det er jeg glad for, det er også min opfattelse. Det er en skæbnens ironi, at ligesom folkeskolen var ved at overvinde en overordentlig vanskelig periode gennem besættelsesårene efter krigstiden og op gennem 1950-erne med de store årgange, mangel på lokaler, vandreklasser, et utilstrækkeligt antal kvalificerede lærere, en periode, hvor mange af folkeskolens lærere sled sig op, ligesom man netop skimtede muligheden for arbejdsro til gavn for alle, kom skolen ud i nye vanskeligheder, fordi landkommunerne, som havde holdt sig afventende med hensyn til at udbygge skolerne efter 1937-loven, naturligt afventende som følge af den skoledebat, der førtes gennem 1950-erne, nu alle og på én gang efter skoleloven af 1958 ville udbygge deres skolevæsen.

Vi erkender altså denne udvikling. Var det så ikke også naturligt, at vi erkendte, at tempoet må sættes ned? Tempoet for udbygningen af skolevæsenet må sættes ned, så det svarer til de kræfter, der er til stede til at opfylde lovens bestemmelser. De vanskeligheder, folkeskolen har kendt gennem de sidste 15-20 år, melder sig nu i gymnasieskolen. Gymnasieskolen har kunnet klare sig igennem til dagen i dag ved hjælp af overtimer for lærerpersonalet og vandreklasser, fordi man i år og til næste år afvikler eksamensmellemskolen — men hvad så med hensyn til skoleåret 1961-62, når de nye realafdelinger melder sig sammen med de store årgange? Der er altså en stakket frist, en stakket frist til at skaffe lærere og lokaler, en stakket frist til at undersøge, hvorledes man råder bod på det forhold, at så mange cand. mag. er ikke når ind i gymnasieskolen som lærere. For mig er det bl. a. en tiltalende tanke, at cand. mag. er tager pædagogikum ude ved skolerne med fuld løn i aspirant-tiden med det formål at holde så mange som muligt ved skolen.

Den højtærede minister meddeler, at gymnasieskolens prognoseudvalg har givet indstilling om andre muligheder. Dem

vil vi tage stilling til, når vi møder dem. Jeg tror, jeg kan sige, at vi vil tage stilling til dem med stor velvilje, men ministeriet har ikke lang tid til overvejelser. Der må handles, og der må handles nu. Det ærede medlem hr. Hartling sagde det samme, men på en lidt anden måde. Selv om gymnasieskolens problem nok er et problem på længere sigt, er lærermangelen allerede i dag særdeles følelig, og vi er alle enige om, at man må bibeholde studentereksamenens nuværende niveau. Det er mit partis ufravigelige standpunkt, at enhver forringelse af kvaliteten af studentereksamen må undgås. Jeg vil i denne forbindelse spørge den højtærede minister, hvorledes det går med arbejdet i det udvalg der er nedsat for at undersøge gymnasieskolens fremtidige ordning og indhold. Det er vigtigt, forekommer det mig, at dette tages med ind i overvejelserne angående gymnasieskolens fremtid.

Vi vil ligeledes modarbejde enhver tendens til at forringe kvaliteten af realeksamenerne. Vi ønsker at skabe de bedste muligheder og forhold for 8. og 9. klasserne og hovedskolen som helhed, og den øgede tilgang til 8. og 9. klasserne kan måske give os alle anledning til at tage dette forhold op til fornyet overvejelse, når forholdene tillader det.

Vi må nu med den lov, vi arbejder under, skabe en folkeskole med nyt liv og åndelig bærekraft og de bedste muligheder for samling og ro om arbejdet, en skole, der ikke blot kender begreber som forstand og mange fag og kundskaber, men også vedkender sig, at der er noget, der hedder oplevelser og etiske værdier. Fag på fag er ifølge den nye lov lagt på hovedskolen i dag, men samtidig foreslås timetallet skåret ned.

Jeg er enig med den højtærede minister i, at timetallet ikke er det eneste afgørende for en forsvarlig og god undervisning, men lige så lidt som timetallet er eneafgørende, er antallet af fag det eneste afgørende for en skoles værdi og betydning; jeg kan henvise til folkeskolens formålsparagraf. Jeg tror, at hovedskolens pligtgrundlag trods alt stadig er dansk, regning, skrivning og kristendomskundskab. Lad os ikke tabe det af syne. Det afgørende for folkeskolen og gymnasieskolen i dag er at fremskaffe det fornødne antal kvalificerede lærere.

[Jacob Pedersen.]

Det er dem, der skal udfylde loven. Det er dem, der i mangt og meget kan afbøde de brist og mangler, der er i loven.

Det er i denne forbindelse ejendommeligt at tænke på, at seminariuddannelsen foregår efter seminarieloven af 1954, denne lov, der havde til formål at bringe læreruddannelsen i overensstemmelse med folkeskoleloven af 1937. Inden det første hold dimitterender efter denne lov kom ud i det praktiske arbejde i skolen, var loven imidlertid blevet ændret ved den nye lov af 1958, en ændring, der hviler på et helt nyt syn. Vi er ligesom begyndt ved den forkerte ende. Det er kvalificerede lærere, det gælder, lærere med den fornødne faglige og pædagogiske indsigt. At arbejde ved en skole er trods alle enkeltpræstationer et holdarbejde, et spørgsmål om samarbejde, om at trække på samme hammel. Et godt hold, der ser målet og kender midlerne og vejene dertil, giver et godt resultat, både hvad angår opdragelse og undervisning, og jeg har altid haft den opfattelse — jeg har den stadig — at det gør ikke så meget, at skolen er stråttækt, når bare ikke læreren er det.

Den højtærede minister var inde på det, jeg vil kalde de skjulte reserver, der måtte findes for at afbøde den øjeblikkelige lærermangel: seminarieelever ud som vikarer i 5 måneder, cand. mag.ers pædagogikum ud til skolerne og udbygning af de bestående seminarier hurtigst muligt; jeg er enig i, at det er gode foranstaltninger. Den højtærede minister talte også om bygning af enkelte nye seminarier. I denne forbindelse vil jeg bemærke, at det øjeblikkelige krav på seminarierne jo ikke kan være eneafgrørende. Der må her anlægges en langtidsbetragtning og andre betragtninger af mere geografisk art, men hvis den højtærede minister med sin udtalelse om at ville godkende oprettelse af eventuelle nye seminarier har tænkt på Herning, vil jeg sammen med Herning glæde mig, for

jeg ved, at Herning gennem mange år har stridt for at få et kommunalt seminarium. Uden at skulle give alt for mange gode råd kunne jeg dog måske pege på en skjult reserve: de gifte lærerinders timetal og anciennitet. Jeg tror, det var værdt at overveje, om der ikke her findes en så stor skjult reserve, at det var værdt at hente den frem, således at gifte lærerinder med børn i hjemmet over 18 år kunne få deres timereduktion; det har man talt om.

Jeg vil gerne spørge den højtærede minister — det er i og for sig et af mine gode råd — om ikke den højtærede minister har overvejet at bruge sine muligheder for at give dispensation med hensyn til udbygning af skolevæsenet i landkommuner, hvor man ønsker at få en udsættelse; det er jo et ønske mange steder, fordi man simpelt hen ikke har lærere og lokaler nok til at kunne gennemføre lovens krav i dag. Var det ikke rigtigt at lade disse kommuner arbejde som hidtil en årrække, indtil forholdene bedres? Jeg tror ikke, en sådan dispensation, når den gennemføres på forsvarelig og fornuftig måde, vil betyde nogen forskelsbehandling eller nogen forringelse af skolegangens værdi for de pågældende børn, tværtimod, og tempoet med hensyn til udbygningen af 1958-loven vil kunne sættes ned, afpasset efter de forhåndenværende lærerkræfter, hvad der vil hindre megen splid og uenighed mellem forældre og skolemyndigheder, som vitterligt opstår i disse tider.

Den alvorlige lærermangel, der hersker i folkeskolen og i gymnasieskolen i dag, vil skærpes op igennem det undervisnings tiår, vi lige er gået ind i. At afhjælpe den vil koste penge og kræfter. Der er problemer, der skal løses i dag, og problemer af mere langsigtet karakter; men det forekommer mig værdt at overveje, om ikke alle skoleformers problemer med hensyn til lærermangelen og læreruddannelsen burde tages op til en samlet, tilbunds gående undersøgelse, så vi undgår enhver form for panik-

[Jacob Pedersen.]

agtige og desperationsprægede nødforanstaltninger og undgår at ende med at blive, som jeg har set det udtrykt, verdens nøjsomste nation kulturelt.

Helge Larsen: Må jeg begynde med at takke de to oppositionspartier, fordi de gennem denne forespørgsel har givet anledning til, at spørgsmålet er blevet drøftet og belyst i dag, og må jeg samtidig takke den højtærede undervisningsminister for den udtømmende redegørelse, der er givet.

Den debat, der hidtil har været ført, viser, at der på mange områder er enighed om de problemer, der foreligger, og om den måde, hvorpå de skal gribes an; jeg kan derfor indskrænke mig til forholdsvis få bemærkninger.

Det ærede medlem hr. Hartling gjorde opmærksom på, at lærermangelen ikke er noget nyt, og at man ikke skulle indstille sig på, at lærermangelen ophørte lige med det samme. Jeg er ganske enig heri. Jeg tror, at der i lang tid fremover vil være meget stærkt brug for lærere, og skulle vi endelig komme i den situation, hvad der lyder helt usandsynligt, at vi havde rigeligt med lærere, er der mange pædagogiske fremskridt, som man gerne vil gennemføre i skolerne, og som kræver en større indsats af lærerne.

Det ærede medlem hr. Jacob Pedersen var inde på spørgsmålet om, hvorfor den voldsomme udvikling er kommet — og den er jo kommet hurtigere og voldsommere, end nogen har kunnet forudse. Man vidste, at de store årgange ville stille væsentlige krav til skolen, men derudover er der blevet et langt større uddannelsesbehov. Jeg vil tro, at en af grundene dertil, måske den væsentligste grund, er den, at vi i årene efter krigen har gennemlevet en samfundsudvikling, delvis af teknisk karakter, der gør, at der i alle befolkningsgrupper og hos de unge selv er en forståelse for, at jo bedre uddannet man er, jo bedre er ens chancer, eller sagt på en anden måde: hvis man ikke har en ordentlig uddannelse, er chancerne for ens fremtidige stilling i samfundet væsentligt forringet. Derfor tror jeg, man skal se i øjnene, at dette krav til uddannelsesmuligheder vil vokse i de kommende år; jeg tænker ikke blot på uddannelse i

skolerne, men på uddannelse i videste forstand.

Det ærede medlem hr. Hartling gjorde den bemærkning, at lærermangelen har været mest akut i folkeskolen, og det er ganske rigtigt; men jeg vil gerne påpege, at det sandsynligvis ikke vil gælde i de kommende år. Jeg tror, at man i de nærmest kommende år vil stå over for en mere akut mangel på lærere i gymnasiet end i folkeskolen. Hidtil har man i gymnasiet i det væsentlige kunnet klare undervisningen, men vanskelighederne vil blive større næste år og vokse i de kommende år, fordi der vil være et stadig stigende antal gymnasiaister. Der er her en ejendommelig situation, som ikke har været draget frem i dag. Man kan vel sige det sådan, at når det gælder uddannelse af lærere til folkeskolen, har der egentlig ikke været mangel på udbud af læreremner. Man har, så vidt jeg har forstået, praktisk talt hvert år haft fuldt besat på de seminarier, der uddanner folkeskolelærere. Der er ikke mangel på folk, der ønsker denne uddannelse, men der uddannes ikke tilstrækkeligt mange, og jeg bemærkede med glæde og tilfredshed, at den højtærede undervisningsminister stillede i udsigt, at man vil yderligere udbygge mulighederne for uddannelse af lærere.

Vender vi os til gymnasielærernes uddannelse, viser det sig, at der i de senere år ikke har været den stigning i tilgangen til cand. mag.-uddannelsen, som man egentlig skulle have forventet; her ligger altså et andet problem end for uddannelsen af folkeskolelærere. Nu er jeg ganske vist klar over, at det nok i ikke ringe grad hænger sammen med, at adgangen til at tage en 3-årig uddannelse som folkeskolelærer på seminariet, når man i forvejen har studentereksamen, har betydet, at en del af de studenter, der havde pædagogiske interesser, har valgt denne uddannelse fremfor at tage den længere og mere kostbare uddannelse til cand. mag. Derved er vi måske også ved forklaringen på, at mange cand. mag. er ikke går ud til lærergerningen. Jeg formoder nemlig, at de pædagogisk interesserede studenter, som vælger cand. mag.-studiet, i mange tilfælde også er dem, der har videnskabelige interesser, og når der så som i 1950'erne er et stort udbud af stillinger inden for forskellige videnskabelige områder i

[Hølge Larsen.]

erhvervslivet og på en række kulturelle områder, er mange fristet til at vælge denne livsstilling fremfor at gå ind i skolen.

Vi står altså, hvis vi skal løse gymnasieskolernes lærerproblem, sikkert over for den opgave at gøre cand. mag.-studiet mere tillokkende, drage flere ind i dette studium. Da vil utvivlsomt det større antal studenter, som nu uddannes, betyde, at der kommer flere til cand.mag.-studiet. Jeg vil også tro, at den forbedring af gymnasielærernes lønninger, som skete ved revisionen af lønningsloven i 1958, på længere sigt vil virke ind her. Det skal jo ikke være nogen hemmelighed, at det har været en almindelig opfattelse blandt studenter tidligere, at den løn, man kunne tjene som gymnasielærer, var for ringe i forhold til den lange uddannelse. Det er der bedret en del på nu.

Det glæder mig, at der fra alle sider er givet tilslutning til gennemførelse af de nødforanstaltninger, som nu er foreslået af prognoseudvalget.

Det ærede medlem hr. Hartling var inde på, at man skulle sætte et antal af 6 elever som minimum for at oprette et hold. Jeg tror ikke, der ville være noget i vejen for at gøre det. Jeg beder det ærede medlem erindre, at der er et fag, der hedder græsk, som der må tages et vist hensyn til. For øjeblikket skal man have mindst 5 græsk-elever for at oprette et hold, og der ville måske ikke ske noget ved, at man satte tallet op til 6. Der ville på andre områder måske kunne spares nogle lærere, idet der er valgfrihed mellem engelsk og tysk i det matematiske gymnasium, og dér er et minimumskrav på 6, for at hold kan oprettes, måske meget rimeligt.

Man har også blandt nødforanstaltningerne nævnt en eventuel nedskæring af realklasserne i gymnasiet til ensporede som en midlertidig foranstaltning, og det ville i og for sig være rimeligt at gøre det i nogle tilfælde. Men samtidig vil jeg dog gerne gøre opmærksom på, at det i mange tilfælde ikke vil give så forfærdelig meget — ja, måske slet ikke give noget — fordi de lærere, der bliver frigjort dér, ikke kan overføres til at undervise i andre skoler. De ville kun blive fritaget for nogle timer;

der er ikke tale om, at man vil kunne udnytte dem fuldt ud.

Det, som måske på længere sigt betyder noget, er nok de varigere foranstaltninger, som er foreslået af prognoseudvalget, og jeg er også glad for den tilslutning, der i det store og hele har været til dem i dag. Det er foranstaltninger, som vil koste penge, og jeg håber, at man, når disse midler eventuelt skal bevilges, vil være velvilligt indstillet heroverfor.

Det er vel nok væsentligst den omstændighed, at unge cand. mag. er ikke kan vente straks efter deres eksamen at komme ind i stilling med fortjeneste, der gør, at de søger bort fra universitetet og over i andre erhverv, og derfor vil en ordning med betalt pædagogikum, og hvor pædagogikumtiden indgår i ancienniteten, være noget meget væsentligt og værdifuldt. Jeg tror, det samme ville gælde, hvis man gennemførte en fast vikarordning, således at cand. mag.erne er sikret fast løn i vikartiden og udstationeringstillæg, hvis de skal ud i provinsen.

Lad mig blot til slut drage et punkt frem, som slet ikke har været nævnt i dag. Det er noget ganske nyt, og jeg tror, det er noget, der fortjener overvejelse. Det er spørgsmålet, om man ikke kunne bruge fjernsynet i uddannelsen for at afhjælpe lærermangelen. Der vil formentlig på et par områder — inden for 2 fag måske, matematik og fysik, hvor der utvivlsomt hurtigt vil komme den største lærermangel — være mulighed for gennem fjernsynsudsendelser at afhjælpe lærermangelen en del. Jeg ved vel, at en fjernsynsudsendelse ikke fuldt ud kan afløse en lærers indsats, men når man har været ude for — som det har været tilfældet i Vordingborg — at en klasse matematikere i 2 måneder overhovedet ikke har haft lærere i fysik og matematik, men har måttet sidde og regne opgaver selv, er i hvert fald jeg overbevist om, at havde man dérhaft en fjernsynsudsendelse, der kunne have givet dem noget mere end det, de selv kunne få ud af at sidde og regne opgaver selv og gennemgå lektien, ville noget være vundet. Jeg nævner det som en mulighed, og jeg ved, at man i læseplansudvalget har været inde på tanken om på et senere tidspunkt at drage fjernsynet ind

[Helge Larsen.]

i skoleradioens arbejde. Jeg henstiller til overvejelse, om man ikke allerede nu som en af nødforanstaltningerne kunne gøre det for gymnasiernes vedkommende. Det ville være let overskueligt at gøre det her.

Gøting: Jeg skal ikke på nuværende tidspunkt forlænge debatten meget. Der er allerede nu sagt mange og rigtige ord, og skulle jeg forlænge debatten meget, kunne det kun blive gentagelser. Alligevel vil jeg gerne sige, at jeg kan ikke se rettere, end at den redegørelse, den højtærede undervisningsminister har givet, må kunne virke tilfredsstillende, og jeg vil gerne takke for pen.

Naturligvis er det en absolut misere, vi er havnet i, og en misere, vi ikke hurtigt nok kan komme ud af igen. Om det er ministeriet, der har svigtet i denne sag, skal jeg ikke afgøre. Det reelle er, at fejlen er opstået under og efter krigen, og at miseren derefter langsomt og sikkert er vokset til det nuværende stade, hvor vel bægeret er ved at flyde over. Men ligger skylden på den, der hældte den første, eller den, der hældte den sidste dråbe i? Det kan vist blive vanskeligt at afgøre, og er det i og for sig ikke komplet ligegyldigt?

Trods en række foranstaltninger er fejlen vokset. Alle er klar over det, alle er indstillet på at afhjælpe den, og så må det konstruktive jo komme frem i billedet.

Som også ministeren pegede på, kan opgaven deles i to, nemlig de øjeblikkelige afværgeforanstaltninger og de foranstaltninger, som må træffes på længere sigt. Her kan det vel være på sin plads at understrege, at samtlige midlertidige nødforanstaltninger: nedsættelse af timetal, forøgelse af overtimetal, forsinkelse af nedsættelse af klassekvotienter, og hvad man i øvrigt kan omtale af ting, der allerede er sagt, må være af rent midlertidig karakter. Jeg understreger det, fordi midlertidige foranstaltninger har en ulyksalig evne til at blive permanente. De foranstaltninger, som på lang sigt skal løse lærermangelen, nemlig uddannelse af flere lærere og derfor vel også oprettelse af flere seminarier eller udbygning af bestående, må efterhånden æde sig ind på de midlertidige for til sidst helt

at erstatte dem. Jeg tror, det er helt vitalt, at vi gør os dette klart, såfremt vi fremover ønsker at holde standarden. Det er nok muligt, at det vil koste penge, men det er sikkert, at det vil koste mange penge at undlade en effektiv løsning af spørgsmålet.

Jeg vil gerne lige pege på, at man i Ålborg i øjeblikket har alle betingelser for at starte et seminarium; man har bygninger, man har lærere og forstander klar, man mangler kun ministeriets godkendelse — giv den, højtærede minister! Det er nok muligt, at der kan anføres indvendinger i retning af, at det nye seminarium vil tage eleverne fra Ranum seminarium, men jeg vil give den ærede minister tilladelse til at kalde mig Mads, om der bliver nogen realiteter i det, når det kommer til stykket; jeg er helt sikker på, at der er elever nok til begge seminarier.

Man har anført, at et forholdsvis stort antal lærere bliver udtaget som værnepligtige befalingsmænd. Jeg vil ikke anbefale, at man nu går i den modsatte vejgrøft, men det vil måske være på sin plads at anbefale, at militæret netop nu viser sig noget mere moderat, noget mere tilbageholdende.

Hvis planøkonomi overhovedet skal kunne bruges til noget som helst, må simpel statistik og lidt udregning kunne vise forholdet mellem nettooverskuddet af producerede lærere pr. år — undskyld udtrykket — og behovet for lærere pr. år, og har man disse tal, skulle den opgave at finde frem til den nødvendige merproduktion ikke være helt umulig at løse. Her bør der sættes ind omgående; og indtil virkningen begynder at vise sig, må vi køre på disse midlertidige og halve løsninger, som er skitseret af flere.

Jeg vil gerne slutte med at udtrykke mit partis og min tilfredshed med den højtærede ministers redegørelse.

Petra Petersen: Under drøftelserne og ved gennemførelsen af skolelovene af 1958 redegjorde vi kommunister for vor stilling til dem. Vi sagde dengang, at vi ikke var tilfredse med den form, de havde fået. Vi sagde, at vor skole trods nye skolelove stadig ville stå tilbage for skolen i en række lande, ikke mindst i vore nordiske broderlande. Vi sagde også, at vore børns undervisning ikke ville være på højde med, hvad der måtte kunne

[Petra Petersen.]

kræves af et moderne samfund. Når vi alligevel dengang stemte for lovforslagene, var det, fordi de trods mangler ville betyde et væsentligt fremskridt, sammenlignet med 1937-loven, først og fremmest på grund af forbedringerne af landsbyskolen og muligheden for en udelt skole.

Vi nærede dog en vis tvivl, og den bestod bl. a. i, om regering og folketing nu ville yde, hvad der var nødvendigt til gennemførelse af lovene, herunder bringe de nødvendige økonomiske ofre. Vi påviste, at lovene stod og faldt dermed, og jeg må sige, at vor frygt desværre er blevet bekræftet.

Ved begyndelsen af 2. skoleår under den nye lov skrider man til den udvej at foreslå nedsættelse af timetallet i folkeskolen. Jeg vil gerne minde om, at jeg under skoledebatten påviste, at lærermangelen var meget stor; jeg nævnte tallet 3 000. Heroverfor svarede ministeren meget beroligende, at tallet var langt mindre, og at ministeren mente — som det også er nævnt i dag — at der i løbet af få år ville være uddannet så mange lærere, som skolen havde brug for. Jeg nævnte imidlertid ikke, at der desuden er ca. 600 embeder, som bliver betjent af andre lærere i form af overtimer.

I forbindelse med overtimerne vil jeg gøre opmærksom på, at en del af vore lærere i dag med rette kræver at få deres timetal nedsat. Den arbejdstid, vore lærere har, er jo forankret i skoleloven af 1814, og vi ligger med det højeste timetal af 19 europæiske lande; Sveriges lærere har f. eks. 30 ugentlige timer, medens danske lærere har 36. Jeg vil gerne spørge, om nogen virkelig tror, at lærere er overmennesker. De har altså 6 timer daglig i deres skole, de har overtimer, og mange har arbejde om aftenen ved handelsskoler, aftenskoler o. s. v. Da lærerne ikke er overmennesker, må det gå ud over et eller andet — jeg ved ikke hvor eller hvad, jeg ved ikke, om det er børnene, det går ud over; men det ved lærerne sikkert bedre end jeg; jeg er jo ikke fagmand.

Den optimisme, ministeren lagde for dagen i 1958, har altså vist sig at være ubegrundet; landet lider i dag under en lærermangel, der er større end nogen sinde før. Jeg synes ikke, at den udvej, ministeren

eller ministeriet har foreslået: at fordele lærerne, kan være rigtig. Det kunne måske være rigtigt, hvis vore byer var overforsynet med lærere, men det er de jo ikke.

Må jeg tage et tilfælde fra den by, jeg kommer fra, nemlig Odense. Det er en af de byer, der er bedst stillet med hensyn til lærere, og det skyldes, at vi har Odense seminarium og statsseminariet i Skårup; mange af de unge bliver i deres by eller på deres ø. Vi har i Odense 35 embeder, der er besat gennem overtimer, og 11 eksisterer ikke længere, fordi man gennem årene har nedsat timetallet for børnene i 2.-5. klasse. Nu forlanger man — eller henstiller — at timetallet sættes yderligere ned, og jeg er tilbøjelig til at tro, at Odense er gået med dertil. Det vil sige, at yderligere 30 embeder besættes gennem overtimer. Det vil igen sige 76 embeder, hvor enten undervisningen ikke er tidssvarende, eller der slet ingen undervisning er. Om der for tiden i Odense beskæftiges det, man kalder ukvalificeret arbejdskraft, ved jeg ikke — det skal jeg lade være usagt — men jeg ved, at der i de seneste år har været beskæftiget en del studenter og en del pensionerede lærere, og nu har det ærede medlem hr. Hartling talt om muligheden af at give lærerne tilladelse til at arbejde yderligere 2 år ud over pensionsalderen. Jeg vil gerne sige, at en meget stor del af dem gør det allerede, idet de ligesom mange studenter arbejder som vikarer i skolerne, og selv om de ikke hører til dem, man kalder de mest ukvalificerede sammenlignet med dem, man anvender i landkommunerne, må de alligevel betragtes som mindre egnede. Studenter har jo ikke en uddannelse, der kvalificerer dem til at undervise. Og selv om ikke alle er senile, når de er halvfjerds — der er heldigvis en del, som ikke er det — er det alligevel en ret høj alder. (*Munterhed*). Jeg mente ikke noget ondt med det! Dertil kommer, at der ikke findes kvalificerede vikarer til at afløse syge kolleger, noget, som også betyder en del. På samme måde ser det ud i andre af vore storbyer. Jeg ved f. eks., at Ålborg mangler 100 lærere, og at den klarer sig på samme måde som andre byer ved at nedskære timetallet og ved at beskæftige arbejdskraft, som egentlig ikke hører

[Petra Petersen.]

hjemme i skolen. Ved yderligere at nedskære timetallet opnår man kun at forringe undervisningen i byerne endnu mere.

Der er en anden ting, som efter min mening spiller en meget stor rolle, og det er den meget høje klassekvotient. Jeg kender 1. klasser, hvor kvotienten er helt oppe på 35 à 40, og det er klart, at en lærer skal være et unikum, hvis han er i stand til med den klassekvotient at give alle børnene undervisning. Hvis man kunne nedsætte kvotienten til et rimeligt tal som f. eks. 25, ville der være mening i at nedsætte timetallet.

Jeg talte forleden dag med en lærerinde i en landsby, hvor man har et udbygget skolevæsen, det vil sige 7 klasser og 3-årigt præliminærkursus, og ved den skole har de en klassekvotient på 19. Det er klart, at under sådanne vilkår kan man nedsætte timetallet. Jeg forstår godt, hvad det betyder for landsbyskolerne, at de gennem mange år ikke har haft kvalificerede medarbejdere, men jeg synes ikke, man løser spørgsmålet ved at forringe undervisningen andetsteds, og der er altså byer, der har nægtet at gå med til det forslag, ministeriet har stillet. Jeg synes, man har ladet to kostbare år gå til spilde uden reelt at gøre noget for at overvinde den lærermangel, som vi vidste der var. Vi vidste allerede i 1937, at skulle skoleloven af 1937 gennemføres, ville vi komme til at mangle lærere, og vi vidste klart og tydeligt, da fødselstallet steg, at vi måtte have flere lærere. Dertil kommer, at vi altid har ligget i bunden med hensyn til undervisningen.

Da nu skolen er til diskussion, selv om det er lærermangelen, vi diskuterer, vil jeg gerne have lov til at fremsætte nogle principielle bemærkninger om de områder, hvor vi dengang havde vore betænkeligheder. Vi lagde under skolelovsdebatten ikke skjul på, at vi havde ønsket den udelte skole. Som jeg sagde før, frygtede vi, at det kompromis, man dengang indgik, og som vi også gik med til, den milde deling, ville betyde, at kampen for at få børnene i mellem skolen ville fortsætte, og her er vore bange anelser slået til. Der finder den dag i dag i byerne en kamp sted for at få børnene optaget i B-linjen, som den tidligere førtes for at få dem optaget i mellem skolen. Mange forældre føler sig snydt og

bedraget og spørger: hvad har vi fået den nye skolelov for? Vi kan ikke se forskel på den ordning, vi har, og den, vi havde! De bestræber sig stadig for at få deres børn ind i B-linjen, idet de mener, nøjagtig som tidligere, at kun denne linje vil give børnene en reel chance i livet. Ekstra harme vækker det, at forældrene føler, at delingen er ret vilkårlig.

Jeg har spurgt lærere ved en stor byskole og har fået følgende forklaring: ved den pågældende skole havde man to 5. klasser, hvor man skulle dele børnene. Den ene klasse indstillede 18 børn, som kom med i B-linjen; den anden klasse fik kun 8 med. Men, siger denne lærer, denne forskel udtrykker selvsagt ikke nogen tilsvarende forskel i de to klassers dygtighed. Lærerne ved det, og forældrene ved det. Den samme lærer sagde bl. a., at pigerne var i stort overtal blandt dem, der blev indstillet til B-linjen. Grunden er den, som lærere ved, og som en del andre også ved, at piger i den alder er mere pligtopfyldende og læser deres lektier bedre end drengene; pigerne behøver ikke af den grund at være mere intelligente, tværtimod er det mange gange drengene, der senere bliver de dygtigste. Det er også ganske klart, at den lærer, der presser og pacer børnene frem til det, der må være eksamenskravet, opnår de største resultater med sine klasser.

På samme måde lyder beretningen fra to skoler om regneprøverne. De er lagt an efter, om man kan regne hurtigt. Der er nogle børn, der er hurtigere end andre. Nogle regner langsomt og mere grundigt. Det er ikke retfærdigt, at bedømmelsen skal afhænge af, om børnene regner hurtigt eller langsomt; det vigtigste er, at de kan regne.

Nu ved jeg vel, at forældrene har nogen indflydelse — lad os sige stor indflydelse, hvis man vil have det — på, om man skal have en delt eller en udelte skole; men der er alt for mange forældre, der ikke er klar over dette. Jeg har fået at vide fra mange skoler, at forældrene får en meget nødtørftig beløring, om man vil kalde det sådan, ved et møde, eller de får kun en skriftlig henvendelse, hvori de bliver spurgt, om de vil have deres børn i delt eller udelte skole. Det var det, vi frygtede dengang, og vi sagde det. Vi frygtede også for, at det,

[Petra Petersen.]

der blev tilbage, nemlig A-linjen, skulle blive den gamle eksamensfri skoles 6. og 7. klasse om igen, med en dårlig økonomi. Jeg kan her henvise til Københavns kommunes budgetforslag, der viser, at man gør forskel på eksamensskolen og det, der bliver den almene linje, og Københavns kommune er jo ikke den eneste. Betingelsen for den nye skolelovs gennemførelse var vel også — der blev sagt mange smukke ord og givet mange løfter — at nu skulle der stilles flere penge til rådighed så vel fra kommunen som fra staten.

Dette gælder også skolens materialer. Selv i store byer, hvor mulighederne skulle være størst, bruger man i dag, i 1960, geografibøger og atlas fra krigens tid. Der er rettet nogle grænser siden krigen, og det ville være rimeligt, om børnene fik bøger, der svarede til tiden.

Jeg kunne have stor lyst til at indskyde ganske kort et ønske, jeg selv har: staten kunne overtage udgivelsen af skolebøgerne. Man taler i denne tid så meget om at spare. Staten kunne selv oprette et forlag og udgive skolebøgerne, så ville staten spare en hel del penge.

Det ærede medlem hr. K. B. Andersen rettede forleden dag i spørgetiden nogle spørgsmål til den højtærede undervisningsminister. Disse spørgsmål viste i hvert fald mig med al ønskelig tydelighed, at det mange steder står skralt til med det, man kalder A-linjen. Jeg siger ikke dette for at vække uro om den skolelov, vi selv har stemt for, og jeg vil også gerne have lov til at sige, at med hensyn til skolens forståelse af den udelte skole, som må være den rigtige skoleform, også således som lovens muligheder er, er der efter min mening ved at ske en ændring. Det kan være lidt ubehageligt at sige det, men det er vel rigtigt, at et meget stort tal af vore lærere og skoleledere ikke har forstået det pædagogiske og demokratiske, der ligger i den udelte skoleform. Det er dog mit indtryk, at den erkendelse, som nogle af vore bedste og mest fremtrædende pædagoger oprindeligt gav udtryk for, at vil man følge den nye skolelov i ord og gerning, skal man gennemføre den udelte skole, er ved at brede sig andre steder. Det er min tro, at meget af dette kan rettes fremover; men dér, hvor

skolen ikke selv er i stand til at rette det, hænger det sammen med økonomien, og dér har vi, som har vedtaget skoleloven, ansvaret.

Det gælder altså om at overvinde lærermangelen. Det gælder folkeskolen, det gælder gymnasieskolen. Jeg henviste, da jeg for kort tid siden fremsatte et forslag til beslutning vedrørende skoleproblemet, at vi som en foreløbig løsning kunne og burde fritage de ca. 1 000 lærere, som er indkaldt, for militærtjenesten, således at de, hvis de selv ønsker det, kan gå over i skolen. Det skal ikke være et privilegium, og der er heller ikke tale om et privilegium, fordi man fritager lærerne i 1, 2, 3 eller 4 år, eller hvor længe der nu er behov for det. Spørgsmålet er, om vore børn skal have undervisning eller ikke, og om den undervisning, de skal have, skal være en god undervisning, eller det skal være en dårlig undervisning. Sådan må man stille det op, og tinget er i stand til at gennemføre et sådant forslag, hvis tinget ønsker det. Den højtærede undervisningsminister har sagt, at det var lærerne, der blev befalingsmænd, og det er det givet også, men jeg tror, det var sundere for vort samfund, for vor skole og for hele udviklingen, om vi fik nogle flere lærere og nogle færre befalingsmænd. Det forslag, vi fremsatte, har da også vundet genklang i vide kredse. Ministeren var inde på det, da han talte om seminariet i Silkeborg, og befolkningen forstår nødvendigheden af, at der sættes ind på at forbedre skolen, ikke at forringe den.

Naturligvis kan det kun blive en foreløbig løsning. En varig løsning af skolens forhold, også hvad angår lærermangelen, kræver, at der nu skabes forudsætninger for, at der kan uddannes det nødvendige antal lærere. Allerede under behandlingen af skoleloven i 1958 pegede jeg på, at der var mulighed for ved vore seminarier at oprette yderligere en 1. klasse. Jeg sagde også dengang, at der i de daværende præparandklasser var optaget 2 500 — det var altså i 1958 — men at kun 1 600-1 700 unge havde mulighed for at blive optaget i en 1. klasse, de resterende havde ingen muligheder. Sådan ser det også ud i dag. Man regner med, at 20 pct. af de unge, der ønsker det, ikke kommer ind på et semina-

[Petra Petersen.]

rium. Jeg ved, at der er nogle af dem, der ikke er egnede, men der er en del, der er absolut egnede. Denne mulighed for at oprette en yderligere 1. klasse findes stadig. Disse 1. klasser vil kunne optage de unge, som ellers måtte afvises på seminariet, fordi der ikke var pladser. Det ærede medlem hr. Hartling var inde på det. Han talte bl. a. om, at det ikke var godt, at der var for store seminarier, men sagde dog også noget, som jeg mener er absolut rigtigt, nemlig at man senere, hvis man får disse klasser, f. eks. kan nedsætte klassekvotienten på seminarierne. Også dér er klasserne alt for store, hvis vi ønsker at få uddannet vore lærere til dygtige ansvarsbevidste lærere, og desuden ligger det langt, langt ude i fremtiden, at vi får overflod af lærere.

Jeg vil gerne pege på, at der stadig er forudsætninger for at oprette nye seminarier. Det ærede medlem hr. Jacob Pedersen pegede på Herning, og det ærede medlem hr. Gøting talte om Ålborg. Jeg vil gerne nævne Ålborg som noget meget nærliggende, netop fordi denne by ikke alene nu, men i årevis har ønsket at få et seminarium. Det ligger mange år tilbage i tiden, at man i Ålborg begyndte at røre på sig og ønske et seminarium, og man er i dag, som det også er blevet sagt, parat til at begynde. Man har lokaler, man har, hvad man skal bruge. Det var rimeligt, om det store bysamfund, der tæller 120 000 indbyggere, og som nu er tvunget til at sende de unge ud af byen, hvis de skal uddannes som lærere, fik et seminarium. Der er stort behov for tilgang af lærere netop i amterne deroppe. Man er nødt til at sende de unge til Hjørring eller Ranum. Der har også været talt om Ranum i dag, og jeg ved, at sognerådsformanden i Ranum for ganske nylig har udtalt, at hvis Ålborg ønsker et seminarium og man i undervisningsministeriet er rede til at give Ålborg et seminarium, har Ranum aldeles ikke noget imod det. Der er elever nok i Ranum til også at fylde et seminarium i Ålborg.

Ministeren var selv inde på, at det belastede en familie at sende børn bort fra byen til uddannelse. Det ved vi det gør. Arbejderne i Ålborg ville have lettere ved at få

deres børn uddannet til lærere, hvis de havde et seminarium i deres by. Men meget afgørende for skolelovens gennemførelse er altså spørgsmålet om penge- og materialebevilling til skolebyggeri.

Kommunisterne har ved anden lejlighed rejst det spørgsmål, om det ikke var rigtigt nu at sikre bevilling af materialer til skole- og hospitalsbyggeri. Sandheden er den, at mange af vore kommuner, der gerne ville bygge skoler, og som også har pengene til at bygge dem for, ikke kan få materialebevilling.

Jeg talte for kort tid siden med et skolekommissionsmedlem, der fortalte, at kommunalbestyrelsen dér, hvor han bor — det er en ret stor forstadskommune, og jeg kan yderligere tilføje, hvis det er en anbefaling, at han er venstremand — havde søgt materialebevilling til udbygning af en skole; han sagde: vi fik nøjagtigt så meget hjem, at vi kunne reparere toiletterne. Skal skoleloven få værdi, må der gives materialebevilling, og de nødvendige penge må stilles til rådighed.

Jeg har påpeget, hvordan undervisningen lider under mangelen på skolemateriale. Det er utilstrækkeligt, og det er utidssvarende. Alt dette viser, at skal skandalen fra 1937-loven ikke gentages, og skal skolens vanskeligheder overvindes, må der håndgribelige foranstaltninger til.

Også jeg læser af og til Folkeskolen, og i Folkeskolens nr. 3 for i år var der en leder, der hed: Hvor skal fornyelsen komme fra? Denne leder er blevet en del omtalt, og jeg synes, man helt og fuldt kan gå ind for de betragtninger, der gøres gældende i den, idet det er rigtigt, at skal der en fornyelse til i skolen, skal den komme også gennem pengebevillinger til materialer til udbygning af skolerne og til uddannelse af lærere.

Jeg blev egentlig så glad, da den højtærede undervisningsminister begyndte sin redegørelse, for jeg tænkte: det var dog en vidunderlig tale; men ligesom det ærede medlem hr. Hartling sank jeg ned i stolen, efterhånden som ministeren fortsatte, for den redegørelse, vi fik af ministeren, sagde jo ingenting. Den gav i hvert fald ikke løsning på alle de problemer, der trænger sig på, og derfor mener jeg, at man ikke kan slutte denne debat, uden at folketinget klart

[Petra Petersen.]

udtrykker sin vilje til at overvinde vanskelighederne. Jeg vil spørge det ærede medlem hr. Hartling, og jeg vil gerne spørge de øvrige ærede ordførere med: hvad nøler vi efter?

Jeg tillader mig derfor at fremsætte følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen:

„Idet folkettinget opfordrer regeringen til at gennemføre foranstaltninger til at sikre den praktiske gennemførelse af skoleloven af 1958 med hensyn til såvel folke- som gymnasieskolens nødvendige lærerkræfter, finansiering og materialebevillinger til det nødvendige skolebyggeri og skolerens forsyning med tilstrækkeligt og tidsvarende skolemateriale, går tinget over til næste sag på dagsordenen.“

Formanden: Der er nu fremsat følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Alfred Bøgh: Den sidste sætning af forespørgslen til den højtærede minister lyder: „og hvad agter ministeren at foretage sig til imødegåelse af lærermangelen?“

Alle ordførerne har erkendt, at lærermangelen er der. En enkelt af dem har kaldt den akut. Hvor det er landkommunerne, det drejer sig om, mener jeg, at det er mere rigtigt at kalde den kronisk.

I den redegørelse, ministeren har fremsat, har jeg særlig hæftet mig ved det afsnit, der omhandler muligheden for at uddanne flere lærere. Der har været tale om nye seminarier, og der har været tale om at udvide bestående seminarier. Under ministerens omtale af det sidste nævnte han, at der var planlagt udvidelse af forskellige statsseminarier. Ministeren nævnte Skårup, Ribe, Jelling og Jonstrup, hvor udvidelsen vistnok var ved at være færdig, men jeg er ikke helt klar over, om det var en flygtig bemærkning eller en redegørelse for alle de steder, hvor man var i gang. Jeg savnede

nemlig at høre om et bestemt seminarium: Ranum seminarium. Så vidt jeg ved, foreligger der også planer til udvidelse og modernisering af Ranum seminarium, og derfor vil jeg gerne vide, om det er en forglemelse, at ministeren ikke nævnte Ranum, eller om han har gjort sig tanker om Ranums fremtid.

Jeg forstår, at når der skal indrettes nye seminarier, er det vel naturligt, at det sker i de store byer; men des mere grund er der til, at vi holder hånden over de enkelte seminarier, vi har ude i de mere landprægede distrikter. Det er naturligt, når der oprettes nye seminarier i byerne, at det først og fremmest er byernes ungdom, der søger dem. Det er meningen med det, og det er der heller ikke noget at sige til. Man kan vel gå ud fra, at når den ungdom, der har sin rod i byen, har fået uddannelsen til lærergerningen, vil den især søge til købstæderne, når den søger embede, og det er en meget alvorlig ting, når man tænker på, at lærermangelen er særlig mærkbar i landdistrikterne. Derfor må man have opmærksomheden henvendt på, at det ikke udelukkende bliver byernes ungdom, der får lettere adgang til seminarierne, og desto mere grund er der til at lægge vægt på at bibeholde de seminarier, der ligger i landdistrikterne, og som landbouddommen føler sig stærkt knyttet til.

Spørgsmålet om Ranum er meget levende på egnen. Debatten er rejst, og jeg vil derfor spørge ministeren, hvilke tanker han har gjort sig om Ranums fremtid. Er det tanken, at det skal bestå, men at det ikke skal udvides og moderniseres i lighed med andre seminarier, eller hvilke tanker har ministeren gjort sig herom? Jeg mener, at befolkningen deroppe, vel især i kommunen, har et rimeligt krav på at vide, hvordan det ligger med seminariets fremtid, men det er for mig ikke hovedspørgsmålet, selv om det selvfølgelig betyder meget for den pågældende kommune. Det andet spørgsmål om landboudommens adgang til at få denne uddannelse og de følger, jeg mener

[Alfred Bøgh.]

det har med hensyn til lettere at få lærere i landdistrikterne, er for mig mere afgørende.

Jeg ville være glad, om ministeren kunne komme med en udtalelse om, hvad han mener om Ranums fremtid, og ovenud lykkelig ville jeg blive, hvis det var en meget positiv udtalelse.

Peter Kristensen (Ålborg): Under finanslovdebatten i fjor tillod jeg mig over for den højtærede undervisningsminister at rejse spørgsmålet om oprettelse af et seminarium i Ålborg. Debatten i dag kan siges at være en forlængelse af det svar, jeg ved den lejlighed modtog af den højtærede undervisningsminister. Dette svar gik jo ud på, at lærerbehovet i stedet for at vise en nedadgående tendens, som det var ventet og håbet for godt et år siden, tværtimod gik i den stik modsatte retning.

Nu har det ærede medlem hr. Alfred Bøgh talt om planerne om en udvidelse af Ranum seminarium, og jeg vil derfor gerne så stærkt, som det overhovedet er muligt, understrege, at man fra Ålborgs side ikke har noget som helst ønske om at skade seminariet i Ranum, men man finder det ret og rimeligt, at Storålborg, der er et bysamfund med omkring 120 000 indbyggere, dækkes ind med et seminarium. Det er et sagligt berettiget ønske; og som bl. a. det ærede medlem hr. Gøting gjorde opmærksom på, er man i Ålborg klar til at tage fat på et aftenseminarium fra næste skoleårs begyndelse.

Måske kan der være grund til at minde om, at ønsket fra Storålborgs side om et seminarium ikke er af ny dato. Allerede i 1947 forelå der fra de kommuner, der udgør det, vi i daglig tale kalder Storålborg, en henvendelse til undervisningsministeriet om et seminarium, og denne henvendelse blev støttet af Ålborg amts sognerådsforening, med andre ord, der var almindelig opslutning om det ønskværdige i, at det store bysamfund fik et seminarium, så de unge fik bedre muligheder for at gå lærergerningens vej. Det er ikke mindst den økonomiske side af sagen, jeg tænker på i denne forbindelse, men det spiller selvfølgelig også i høj grad ind, at Ålborg med sit moderne udbyggede skolevæsen og med sine kultur-

institutioner af forskellig slags yder seminarieleverne gode vilkår under studierne og uddannelsen. Hvad der var ret og rigtigt i 1947, kan efter min opfattelse i det her foreliggende tilfælde ikke være forkert i 1960 — her tænker jeg på, at Ålborg amts sognerådsforening gik ind for ønsket om et seminarium i Ålborg.

Min konklusion må derfor blive, at Ålborg bør have et seminarium, ikke alene fordi det kan medvirke til at afhjælpe lærermangelen, men også fordi det er uretfærdigt at stille Ålborgområdet ringere end de øvrige større bysamfund i landet. Når den højtærede undervisningsminister i sin redogørelse udtalte, at det er muligt, at der vil blive tale om oprettelse af yderligere nye seminarier, håber jeg, at det er et seminarium i Ålborg, undervisningsministeren her har haft i tankerne.

Ole Bjørn Kraft: Som det er fremgået af debatten, omfattes spørgsmålet om et seminarium i Nordjylland med en ganske særlig og levende interesse. Det er ikke blot, fordi vi repræsenterer dette område, at vi har taget ordet for at tale om dette seminarispørgsmål, men fordi sagen må ses i et lidt videre perspektiv, som jeg håber at den højtærede undervisningsminister vil vise forståelse for. Jeg tænker på dette, at Nordjylland på så mange måder føler sig tilside-sat, ikke mindst med hensyn til statsstøtte og statsinteresse for kulturelle institutioner i denne del af landet. Med den udvikling, som finder sted i teknisk og videnskabelig henseende, er det nødvendigt, at man får disse institutioner spredt ud over landet, og spørgsmålet om et seminarium er i den situation, man befinder sig i skolemæssigt set, ganske naturligt det, hvorom interessen samler sig.

Diskussionen i Nordjylland og da i særdeleshed i Ålborg hayde til en begyndelse et lidt skævt sigte, idet man havde den opfattelse, at der ligesom var en modsætning til stede mellem Ranums meget berettigede og fuldt forståelige ønske om at bevare sit seminarium, ja, endog at få det udbygget, og Ålborgs interesse i at få et seminarium — og her er situationen, som det allerede er nævnt, den, at Ålborg kan starte et aftenseminarium meget hurtigt, hvilket ikke mindst i den nuværende situa-

[Ole Bjørn Kraft.]

tion med lærermangel er et meget vigtigt argument. Jeg er glad for de ord, som er kommet fra forskellig side her under debatten, både fra repræsentanten for amtskredsen og nu fra den sidste taler, som repræsenterer Ålborg bys interesser, for det viser, at der ikke er noget modsætningsforhold.

Jeg er naturligvis i modsætning til det ærede medlem hr. Gøting lidt ængstelig for at løbe den risiko, at den højtærede undervisningsminister skulle kalde mig Mads. Det ville være en sørgelig dag for mig, hvis det skete, men jeg er enig med det ærede medlem hr. Gøting i, at der ikke er nogen risiko for elevmangel. Jeg er aldeles sikker på, at de to seminarier i Ranum og Ålborg skal få elever nok, og jeg vil altså gerne lægge mit ord i vægtskålen til støtte for de synspunkter, der har været ført frem for, at den højtærede undervisningsminister med venlighed bør se på disse interesser.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): Jeg vil gerne takke både ordførerne og alle andre, der har haft ordet, for de mange gode råd, jeg har fået ud over dem, jeg allerede havde fået i forvejen.

Må jeg til indledning sige et par ord om det, som i sidste del af debatten har optaget sindene så stærkt: et nyt seminarium i Ålborg. Ålborg er ikke den eneste by, som gerne vil have et seminarium. Det er jo meget storsindet, når Ålborg siger, at man slet ikke tænker på at skade Ranum seminarium. Det tror jeg Ranum vil sætte pris på at høre, men da Ranum har halvdelen af sine ca. 400 elever fra Ålborgs opland, og da yderligere Hjørring seminarium har 40 pct. af sine elever fra Ålborgs opland, er jeg ikke alt for sikker på, at de to seminarier forstår storsindet så helt i spørgsmålet om, at Ålborg ikke vil skade dem. Jeg tror, at man må se spørgsmålet under en samlet synsvinkel. Det ærede medlem hr. Ole Bjørn Kraft hævder, at den nordlige del af landet, Nordjylland, er forfordelt, men jeg ved dog ikke, om man kan sige, at Nordjylland er så dårligt stillet seminariemæssigt, når der ligger et seminarium i Ranum og ét i Hjørring. Der er i hvert fald andre egne af landet, der er langt dårligere stillet; men det forhindrer jo ikke, at man kan

diskutere det hensigtsmæssige i beliggenheden af de seminarier, som findes i Nordjylland. Jeg tror blot, man må gøre sig klart, at man ikke for sikkert skal regne med, at der er brug for seminarier både i Ranum, i Ålborg og i Hjørring. Men da man i Hjørring for tiden bygger et nyt seminarium, tror jeg, man må overveje, om det er hensigtsmæssigt på samme tid at oprette et seminarium til foruden det i Ranum, idet det jo uvægerlig vil få indflydelse på elevtilgangen oppe nordpå.

Til det ærede medlem hr. Alfred Bøgh, som interesserer sig for Ranum og for at bevare seminariet dér og bad om at få besked på, hvad ministeriet tænker sig med hensyn til Ranum, kan jeg sige, at vi overvejer, om der vil være mulighed for at oprette et statsseminarium i Ålborg, men jeg tror, man må gøre sig klart, at så bliver der ikke brug for seminariet i Ranum. Begge dele vil jeg ikke anse det for muligt at drive. Da Ranum seminarium, hvis det skal oprettholdes, nødvendigvis må udbygges for millionbeløb, måske 2-3 mill. kr., ved jeg ikke, om det er helt forsvarligt at sige: vi udbygger Ranum og giver samtidig tilladelse til at påbegynde et nyt seminarium i Ålborg; tilgangen af elever er, som jeg før har nævnt, sådan, at ca. halvdelen af eleverne på Ranum kommer fra Ålborgs opland, og at ca. 40 pct. af eleverne på Hjørring seminarium også kommer fra Ålborgs opland. Jeg skal sige til det ærede medlem hr. Alfred Bøgh, at vi i høj grad overvejer spørgsmålet om seminarierne i Nordjylland, og jeg håber, vi skal nå til et resultat — jeg ved ikke, om det kan tilfredsstillende alle parter — men et resultat, der i hvert fald kan gives en virkelig saglig begrundelse for. Jeg mener i øvrigt, at vi også må tænke på andre seminarier, når vi drøfter et seminarium i Nordjylland.

Debatten i dag har tilskyndet mig til at overveje også andre muligheder for at bygge seminarier. Der gør sig jo to synspunkter gældende, som jeg nævnte, da jeg havde ordet første gang, nemlig om man skal tilstræbe at få meget store seminarier — også større end de største, vi kender nu — eller om man i højere grad skal interessere sig for at få seminarier af noget mindre størrelse. Det sidste vil jo i øjeblikket kræve flere lærerkræfter og vil også bygningsmæs-

[Undervisningsministeren.]

sigt være dyrere; men første gang jeg havde ordet, gjorde jeg rede for mine synspunkter i den henseende. Jeg mener, at de mindre seminarier byder på mange fordele, som man meget vel kan stille op over for det, der kan siges til fordel for de noget større seminarier, men også på det område er jeg taknemlig for alle de gode råd, jeg har fået; de har bestyrket den opfattelse hos mig, at det vistnok vil være formålstjenligt, at vi forøger antallet af seminarier.

Man siger, at det er beklageligt, vi har taget fejl i vor bedømmelse af, hvad der er brug for af lærerkræfter, og det kan naturligvis også meget vel siges; jeg føler det slet ikke som rettet mod mig, det er noget, som vi for så vidt alle sammen har et medansvar for. Gennem mange år har spørgsmålet været drøftet af de forskellige ministre og af andre, der har overvejet skoleproblemerne. Men man må huske på, at vi har et skolevæsen, der i udpræget grad bygger på lokale afgørelser; de beslutninger, som træffes ude i kommunerne, er ganske afgørende for, hvor mange lærerkræfter der bliver brug for, og i hvilket tempo undervisningen sættes i gang; derfor er det aldeles umuligt at opstille ganske konkrete tal og sige, at i 1960, 1961 og 1962 skal der bruges så og så mange lærere; det kan ingen gøre. Vi var i 1956 nået til et punkt, hvor lærermangelen ikke øgedes, hvor der var nogen grund til at tro, at der med de mange flere elever, der kom på seminarierne, var en vis udsigt til, at lærermangelen i hvert fald ville være mindre, end den er nu. Hvis vi vil bevare de lokale afgørelser, kan der ikke opstilles noget bestemt om, hvor mange lærere der skal bruges i de kommende år.

Må jeg i den forbindelse gøre en bemærkning til det ærede medlem hr. K. B. Andersen, der mente, at vi havde behandlet de ukvalificerede lærere lidt overlegent. Jeg har nu ikke sagt noget nedsættende om de ukvalificerede lærere. Jeg deler nemlig ganske den opfattelse, at vi må være taknemlige for, at så mange, der ikke har den almindelige uddannelse, vil undervise, og jeg synes i og for sig, det er beundringsværdigt, at det mange steder går så forholdsvis godt, som det gør. Men man kan ikke til stadighed bygge på lærerkræfter, der ikke har en nogenlunde rimelig uddan-

nelse, dertil er grundlaget for usikkert; og trods al vor taknemlighed over for de lærere, som ikke har den almindelige uddannelse, er det, vi i fællesskab må stræbe imod dog at få lærere med den uddannelse, som er den almindelige for lærere i skolen i Danmark.

Jeg kan ikke erkende, at de ting, jeg har foreslået, ikke skulle have betydning til afhjælpning af lærermangelen. Jeg fik fra de ærede medlemmer hr. Hartling og hr. Jacob Pedersen stærke opfordringer til nu at handle, og det tiltaler mig egentlig, det passer meget godt med min natur, jeg ville også gerne træffe radikale beslutninger; men der er jo praktiske forhold, som må tages i betragtning. Jeg mener som sagt, at det, vi har foreslået med hensyn til timetalsnedsættelse, vil give mange ledige embeder; det tror jeg alle vil erkende. Jeg mener også, at det, vi har foreslået over for kommunerne — og som ikke er et påbud, men en henstilling — er fuldt forsvarligt; jeg henviser i så henseende til, hvad læseplansudvalget af rent skolemæssige grunde tilråder. Jeg mener, det vil give mange ledige embeder uden at skade nogen. Jeg mener også, det er fuldt forsvarligt at sige, at når nu manglerne er så store i visse dele af landet, i visse kommuner, må de byer, der ikke har mangel på lærerkræfter, vise et vist hensyn. Endvidere vil efter min mening den udvidede brug af seminarieeleverne til vikartjeneste betyde en del.

Men selv om jeg gerne vil gennemføre alle disse ting hurtigt og også har udsendt cirkulærer derom, må jeg jo forhandle med de mennesker, det gælder, ikke mindst med seminarierne, som har ansvaret for lærernes uddannelse, og det vil tage lidt tid. Men disse bestemmelser om seminarierne skal nok snart komme. Jeg er meget taknemlig for de mange gode råd, jeg har fået, også fra seminarierne; de har ikke altid været enslydende, det behøver de heller ikke at være, man kan jo lægge vægt på de synspunkter, man synes der er mest styrke i, og det var jo meget kraftige og stærke synspunkter, der blev gjort gældende af repræsentanten for seminarierne i dag, da han talte på egne vegne. I det hele taget var det måske lettere at få synspunkterne fra de forskellige organisationer og skoleformer frem, hvis man talte enkeltvis med

[Undervisningsministeren.]

de mennesker, der har med det at gøre, fremfor at tale med organisationerne, der somme tider ikke helt dækker, hvad den enkelte inden for kredsen mener. Men vi må i hvert fald, før vi sætter alle disse ting i gang — vikartjenesten berører jo f. eks. seminariernes forhold meget stærkt — tale om tingene; det er i gang, og der vil meget hurtigt komme en afklaring på spørgsmålene.

Der har været talt om muligheden for at lette gifte lærerinders adgang til at beholde deres tjeneste i skolen. Det skal vi have hjemmel til, og den vil vi også søge at opnå. De andre muligheder, som er nævnt, skal blive nøje overvejet, bl. a. spørgsmålet om afkortning af timerne til 50 minutter, noget, som kan gøres uden lovændring, og som vi også i nogle tilfælde tilråder; det volder store vanskeligheder at gennemføre det i praksis, og skolelederne ude omkring er ikke alle sammen lige glade for det; men naturligvis er det et hjælpemiddel, der kan tages i brug, og vi vil gerne overveje det.

Det ærede medlem hr. Jacob Pedersen siger, at der med de nye skolelove er sat en bevægelse i gang, som har interesse for skolevæsenet og skolens udbygning, men som har fremkaldt en stærk lærermangel, og det er naturligvis rigtigt; hvis vi ingen ting havde gjort, er det meget muligt, at vi kunne have kørt videre i nogle år. Men er det egentlig så galt, at der er blevet den store interesse for skolen nu? Skoleloven af 1937 gik det jo ikke alt for stærkt med at få gennemført i de første 20 år. Hvis den havde været gennemført inden for det tidsrum, der oprindeligt var fastsat, havde vi haft meget af det i gang, som nu er ved at ske. Det er jo ikke det, at der er pålagt undervisning i engelsk — som egentlig er det eneste nye indtil nu, der er indført ved den nye lov — som kræver de mange lærere; det er ikke i og for sig den nye lov, der kræver de mange lærere; men diskussionen omkring den nye lov har mobiliseret interessen for at få undervisningen udbygget, og det er det, der atter har skabt lærermangelen. Men skal vi være så kede af det — er det ikke meget godt, hvis der findes en sådan interesse i befolkningen?

Uden i øvrigt at komme ind på diskussionen om det obligatoriske 8. skoleår, og hvordan Danmarks stilling er i sammenligning med andre nationer med hensyn til undervisning, vil jeg dog gerne for det første pege på, at denne diskussion om det 8. skoleår kan man passende opsætte til den dag, man har mulighed for at gennemføre det under alle omstændigheder. Dernæst er det egentlig gået rigtig godt med hensyn til at sætte frivillige 8. og 9. klasser i gang; antallet er fordoblet, ja, mere end det i disse år.

Jeg tror ikke, det er rigtigt at sige, som man vil gøre det, at undervisningsgrundlaget i Danmark ikke står på højde med andre lande, som vi ellers kan sammenligne os med. Jeg tror endda, det er helt forkert. Hvis man vil undersøge, hvad der kommer ud af undervisningen i skolen i almindelighed, tror jeg, man må sige, at vi er i stand til at give vore børn en undervisning, der meget vel — hvor lærermangelen ikke lægger alt for store hindringer i vejen — måler sig med andre landes undervisning, som vi kan sammenligne os med. De har ikke noget obligatorisk 8. skoleår i Norge og Sverige eller andre lande, vi kan sammenligne os med; det har de måske om 10 år, men ikke nu. Vi har en frivillig undervisning i gang i Danmark i meget stor grad, måske også i meget større grad end i de fleste andre lande, vi ellers sammenligner os med. Jeg siger ikke, at det er tilstrækkeligt, men indtil videre synes jeg, vi har nok at gøre med det, vi er i gang med nu, og vi har også grund til at sige, at der i Danmark findes en større og større forståelse hos forældrene for, at deres børn skal have udvidet undervisning efter det 14. år. Det er nu gjort obligatorisk for kommunerne, og forældrene forstår, de har et ansvar for at benytte de muligheder, der foreligger; det viser den stigende tilgang til den udvidede undervisning efter det 14. år, som vi ser overalt i landet.

Det ærede medlem hr. Jacob Pedersen mener, at der ikke er sket noget rigtigt med den nye skolelov, men at man stadig lever videre på den gamle skolelovs grundlag og regler. Det tror jeg heller ikke er rigtigt. Der er skabt en interesse for at kunne tilbyde forældrene undervisning af deres børn efter det 14. år gennem 8. klasserne, efter-

[Undervisningsministeren.]

skolen, og hvad der i øvrigt er at byde på, og hvor man gennem denne tilrettelægning viser, at der er andre veje end eksamensskolen at gå for de børn, der ikke er udpræget bogligt begavede. Det har aflastet et tryk på eksamensskolen, hvilket har været af stor værdi. Der er endvidere af det praktiske erhvervsliv vist interesse for at honorere de unge, der har en uddannelse efter det 14. år, når de skal ansættes i det praktiske erhvervsliv. Der er sket noget virkelig betydningsfuldt i bedømmelsen af skolen gennem det, der allerede er skabt, og der vil ske mere i de kommende år.

Jeg er glad for, at vi i dag har haft lejlighed til at udveksle synspunkter, og har været glad ved at høre den saglige og forstående måde, hvorpå man fra ordførernes side har taget tingene. Det takker jeg for. Jeg skal gøre, hvad jeg formår for at komme det til livs, som vi alle er enige om er et stort onde for vor skole: den store lærermangel, og jeg håber på fremdeles den samme interesse og forståelse fra de politiske partier, som er kommet til udtryk i dag gennem deres ordførere.

Ordføreren for forespørgerne (*Hartling*):

Det var hyggeligt med al den tak til oppositionspartierne for at have taget dette spørgsmål frem. Det er i det hele taget nyttigt og vel helt uundværligt med en god opposition.

Jeg har en korrigerende bemærkning til det ærede medlem hr. K. B. Andersen. Det ærede medlem sagde, at han glædede sig over, at man i vikartiden kunne give seminarieeleverne tilsyn og vejledning, sådan at det ville blive en udmærket pædagogisk foranstaltning. Jeg må imidlertid sige, at sådan kommer det ikke til at gå. Set fra seminariernes side er det en ulykke, at de skal af med eleverne til vikartjeneste. Disse kan meget vel lære noget derude, men man må gøre sig klart, at de skoler, som mangler lærere, og hvor man vil anbringe dem som vikarer for at afhjælpe nøden, og så de skoler, hvor man kan lære dem at undervise, fordi der er velegnede lærere og gode skoleforhold i det hele taget, de to sæt skoler falder meget sjældent sammen. Selv om man godt kunne få nogen

til at se efter dem en gang imellem, skal man ikke vente sig noget i retning af, at det bliver en pædagogisk foranstaltning.

Jeg kunne dertil føje en bekymret bemærkning om seminarierne, for det ser ud til, det bliver dem, der på mange måder skal bære byrden ved en udsættelse af forbedringer; det er dem, der skal have overbelægning med mange klasser og mange elever i klasserne.

Da vi fik den nye seminarielov i 1954, som trådte i kraft i 1955, udvidede vi studenternes uddannelse på seminarierne fra 2½ til 3 år, og alle var enige om, at det var en vældig fordel og et stort fremskridt. Og nu går vi tilbage til den gamle ordning. Det er et spørgsmål, om det ikke er en kortsynet politik at lade seminarierne bære denne byrde.

Jeg har også en polemisk bemærkning til det ærede medlem hr. K. B. Andersen. Det drejer sig om det 8. skoleår.

Nu skal jeg lade være med at sætte grammofonstiften ned i rillen og køre de sædvanlige argumenter frem og tilbage, men blot sige, som jeg sagde i første omgang, at hvis man argumenterer så firkantet: vi var på sinkestadiet, fordi vi kun havde 7. skoleår obligatorisk — hvor firkantet må man så ikke fortsætte med at argumentere, når man nu nedsætter timetallet med så og så mange procent. Det ærede medlem hr. K. B. Andersen sagde med henvisning til forrige uges debat, at når man ikke har flere murere, må man begrænse byggeriet. Ja men det er jo ministeren, der har nedsat timetallet; det er ministeren, der har beskåret „byggeriet“. Men lad det nu være; det er vel i overensstemmelse med denne tendens til at nedsætte undervisningstiden, at vi i hvert fald ikke forlænger forhandlingerne her.

Og så har jeg en forundret bemærkning til det ærede medlem hr. Helge Larsen, der talte om, at man under lærermangelsituationen kunne anvende fjernsynet. En ting er at inddrage fjernsynet i undervisningen på linje med skoleradioen, det forstår jeg, noget andet er at erstatte lærerne med fjernsynsapparater. Jeg forstod på det ærede medlem, at det var gymnasielærerne, man kunne erstatte med et fjernsynsapparat og måske også med en båndoptager, og det beroligede mig jo lidt. En folkeskolelærer

[Hartling.]

kan man i hvert fald ikke erstatte — det lover jeg — med nogen form for mekanik, og jeg er lidt overrasket over, at det ærede medlem med så let hånd likviderer gymnasielæreren og, om jeg så må sige, går over til mekanisering.

Så har jeg endelig en ikke-geografisk bemærkning til den højtærede ministers tale om nye seminarier. Jeg har ikke nævnt nogen navne, og jeg synes f. eks. man må prise folkene fra Herning for, at de ikke er faret herop for at få et seminarium i Herning. Jeg sagde blot, at jeg som seminarieleder havde den indstilling, at jeg ikke havde noget at indvende mod nye seminarier, og mit parti havde heller ikke noget at indvende mod det. Jeg havde lyst til at sige: skal det være, så skal det være nu.

K. B. Andersen: Jeg er enig i de bemærkninger, det ærede medlem hr. Hartling gjorde til det ærede medlem hr. Helge Larsen. Jeg har megen respekt — måske også mere end så mange andre — for brug af visse tekniske hjælpemidler i skolerne og i undervisningen, men jeg har ud fra min erfaring det indtryk, at netop den slags kræver endnu mere af lærerne, og at det altså i hvert fald ikke er en udvej, der kan bruges i denne sammenhæng.

Jeg er også helt enig med den højtærede minister i spørgsmålet om de ukvalificerede; selvfølgelig kan vi ikke bygge fremtiden på dem. Men jeg synes blot, at i den aktuelle situation, hvor vi ikke kan undvære dem, bør vi måske give dem lidt mere, end de har fået.

Jeg er navnlig enig i det synspunkt, ministeren fremførte, at 1937-lovens bestemmelser kunne have været gennemført bedre, og at der findes steder, hvor de er gennemført bedre end andre steder. Jeg skal ikke smigre den højtærede minister med at begynde at nævne egne i landet, amter og sådan noget, men der er altså steder, hvor man næde at få det gjort inden den anden verdenskrig, og vi kan ikke skyde en løsning af problemerne urimeligt ud af den grund, at man rundt omkring har undladt at gøre, hvad der kunne være gjort.

Det 8. skoleår skal vi ikke tage en diskussion om her i større stil. Det er blot mit

indtryk, som jeg har givet udtryk for mange gange, at vi med den stilling, vi i øjeblikket har, meget let kommer til at svigte den gruppe, der trænger allermost.

Det ærede medlem hr. Hartling beskyldte mig for at være firkantet. Nu er det jo normalt trekantede, vi beskyldes for at være, så det er meget fornøjeligt for en gangs skyld at blive kaldt firkantet. Jeg må dog sige, at jeg også finder det firkantet at begynde at sammenligne minutter og år, sådan som det ærede medlem gjorde. Jeg synes slet ikke, man kan bringe det ind i billedet her på denne måde; men det kan vi drøfte en anden gang, det får vi nok lejlighed til.

Det ærede medlem hr. Jacob Pedersen sagde, at han syntes, man måtte sætte tempoet noget ned, og det er en bemærkning, der nok kan gøre mig en lille smule bekymret. Vi får formentlig lejlighed til at drøfte en anden gang, hvad det vil sige i praksis, hvad det er for et tempo, der skal sættes ned, og hvad det var, det ærede medlem tænkte på.

Det, der vel er det afgørende, er, at de spørgsmål, vi har drøftet i dag grundigt og i en lang debat — der jo blev endnu længere, fordi enkelte medlemmer troede, at valget var udskrevet, hvad det altså ikke er — er så vigtige, at de virkelig kræver et meget nøje arbejde og en meget nøje gennemgang. Det, vi håber at få ministerens tilsagn om, er et arbejde af en sådan art, at spørgsmålet bliver løst på en måde, så børnene kan få en god skolegang og lærerne, både i folkeskolen og i gymnasieskolen, kan få virkelig rimelige arbejdsvilkår.

Det ærede medlem fru Petra Petersen kom med en hel række betragtninger, og en del af dem kan man i og for sig ikke være uenig i — de hørte bare slet ikke hjemme i denne debat. Det drejede sig om emner, der var bragt på bane ved det kommunistiske forslag til folketingsbeslutning om skolelovenes praktiske gennemførelse, som ikke er til behandling i dag. Jeg finder lige så lidt som det ærede medlem hr. Hartling anledning til at gå ind på det, og af samme grund kan vi ikke stemme for det dagsordensforslag, som det ærede medlem stillede. Heri tales der ikke alene om folke- og gymnasieskolens lærerkræfter;

[K. B. Andersen.]

hvilket i og for sig godt kan passe i programmet her, men også om finansiering, materialebevillinger og skolernes forsyning med tilstrækkeligt skolemateriel.

Jeg skal derfor på regeringspartiernes vegne tillade mig at stille følgende dagsordensforslag, idet jeg altså afviser den dagsorden, det ærede medlem fru Petra Petersen foreslog:

„Idet folketinget tager undervisningsministerens redegørelse om lærermangelens omfang til efterretning og udtaler forventning om, at ministeren fortsat tager lærermangelens problemer både på kortere og længere sigt op til behandling, går tinget over til næste sag på dagsordenen.“

Formanden: Der er nu fremsat følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Jacob Pedersen: Den højtærede minister spurgte, om vi skulle være kede af den udvikling, der var sat i gang, og om vi skulle være kede af, at man ude i landkommunerne ønskede at udbygge sit skolevæsen efter 1958-loven. Nej, det skal vi ikke være kede af — det synes jeg heller ikke vi skal. Men jeg synes, at vi skal være kede af, at en lov bliver ført ud i livet, inden der er tilstrækkeligt grundlag derfor, og det var derfor, jeg udtalte, at man ligesom var begyndt fra den forkerte ende, inden man havde det tilstrækkelige antal lærere og lærebøger. Derfor sagde jeg, at man måske burde overveje, om man kunne sætte tempoet lidt ned. Lad mig sige til det ærede medlem hr. K. B. Andersen, at jeg mener, man kan sætte tempoet ned ved inde fra ministeriet at give vidtgående dispensationer til de kommuner, der gerne vil vente med at udbygge deres skolevæsen, indtil mulighederne derfor er til stede, således at man ikke fra myndighedernes side yderligere forcerer udviklingen frem.

Helge Larsen: De ærede medlemmer hr. Hartling og hr. K. B. Andersen var noget forundrede over, at jeg havde nævnt fjernsynet som et middel til at afbøde en del af lærermangelen, og måske var de særlig for-

undrede over, at jeg havde nævnt det i forbindelse med gymnasieundervisningen, men det har en ganske særlig grund, som jeg tror de ærede medlemmer vil være enige med mig i at der er realiteter i. Vi har nemlig i gymnasieskolen en gruppe af skoler med ganske bestemt pensum, og man har oven i købet en undervisning, der tidsmæssigt følges meget nøje fra skole til skole. Man kunne derfor udmærket godt lade en del af gennemgangen af stoffet foretage via fjernsynet. Prognoseudvalget er i sin betænkning inde på, at man netop for at afhjælpe en del af lærermangelen skulle lade en del af undervisningen foregå i forelæsningsform og så lade lærerne i andre timer prøve, hvor meget af stoffet eleverne har tilegnet sig, og hjælpe dem med det, de ikke har lært. Når det kan foreslås og kan gøres, vil jeg tro, at man også vil kunne anvende fjernsyn i den sammenhæng, jeg har nævnt, og jeg mener i hvert fald, at det er værd at overveje. Så vil jeg endelig sige, at fordi en tanke er ny, behøver man ikke at gå ud fra, at den er absolut forkert.

Må jeg så blot om de stillede dagsordensforslag sige, at jeg anbefaler at stemme for det af det ærede medlem hr. K. B. Andersen stillede dagsordensforslag og stemme imod det af det ærede medlem fru Petra Petersen stillede.

Gøting: Der var for lidt siden et æret medlem, som spurgte, om jeg var valgt i Ålborg, og som blev meget forbavset, da jeg sagde nej.

Når jeg nævner Ålborg, er det, fordi man dér kan begynde straks, fordi bygningerne er der, fordi lærerkræfterne er der, fordi forstanderen er klar, fordi jeg ikke tror, det vil betyde noget for Ranums elevantal specielt, og fordi den virkelige vej ud af miseren er at få uddannet nogle flere lærere.

I øvrigt vil jeg blot anbefale at stemme imod det af det ærede medlem fru Petra Petersen stillede dagsordensforslag og stemme for det ærede medlem hr. K. B. Andersens.

Petra Petersen: Jeg synes, at det absolut er påkrævet at få løst de problemer, jeg har påpeget, for rigtigt er det, at med uddannelsen af lærere står og falder hele vor skolelov, og det er afgørende, at man nu vil yde det, der er nødvendigt økonomisk

[Petra Petersen.]

til skolen, til materialer, til bygning af nye skoler og til uddannelse af nye lærere, for også uddannelse af lærere er jo et spørgsmål om økonomi.

Den højtærede undervisningsminister sagde til mig, at den nye skoleform har aflastet trykket på eksamensskolen. Heri er jeg altså ikke enig med ministeren. Presset for at få børnene i B-klassen er lige så stort, som presset var for at få dem i eksamensklassen; det er ikke ændret. Der optages færre børn i B-klassen i dag, end der optoges i mellemskolen. Måske det rettes i fremtiden, når vi får en udbygget realskole.

I øvrigt sagde jeg — og det synes jeg var det positive, som ministeren i alle tilfælde kunne tage med hjem — at der er tegn i sol og måne på, at de bedste og de dygtigste, af vore pædagoger i dag ikke alene skeler til den udelte skole, men også støtter den; de er positive over for den, og det mener jeg er noget af det vigtigste ved den skolelov, vi vedtog i 1958. Det, der var det gode i loven, det, der var det bedste ved den, var udbygningen af landsbyskolen og så muligheden for en udelt skole. Jeg er glad for, hvis vore udmærkede pædagoger er kommet på de rigtige tanker. Når barnet er 14 år, er det jo betydelig lettere at se, om det skal være et læsebarn eller gå en anden vej.

Til slut vil jeg gerne rejse et spørgsmål, som jeg også synes har betydning, og det er: hvis vi nu skal til at nedsætte timetallet yderligere i vor skole — det gælder altså købstadskolerne — vil mange forældre, også de, der føler sig lidt narret ved, at de ikke får børnene ind i B-klasserne, søge at sætte deres børn i privatskoler. Staten betaler efterhånden langt det meste af vore privatskoler drift; forældre til børn i privatskolerne betaler ikke særlig meget i dag, og de private skoler skal ikke sætte deres timetal ned. Det er befolkningen som helhed, der betaler skatterne og dermed også skolerne — det drejer sig ikke alene om dette tilfælde, men om mange andre — og det er

arbejderklassen, der har langt den største skattebyrde, altså er det arbejderklassen, der skal betale for velhavernes børn og for de børn, som givet vil søge ind i de private skoler for at undgå yderligere nedsættelse af timetallet og yderligere forringelse af deres skolegang.

Jeg beklager, hvis man ikke vil stemme for mit dagsordensforslag. Jeg synes, det er så udmærket, for det siger det, der absolut er nødvendigt, nemlig at vi, hvis vi skal have noget ud af denne skolelov, må have pengene på bordet. Det var det, man lovede, da loven blev gennemført.

Ordføreren for forespørgerne (Hartling): Jeg skal kun gøre én bemærkning. Jeg sagde i mit første indlæg, at vi ikke lagde op til noget politisk angreb — jeg kan godt tilføje: ved denne lejlighed — og derfor vil jeg anbefale, at man stemmer for den dagsorden, som er foreslået af det ærede medlem hr. K. B. Andersen.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): De bekymringer, det ærede medlem fru Petra Petersen gav udtryk for med hensyn til, at forældrene skulle tage deres børn ud af folkeskolen og sætte dem i privatskoler i forbindelse med gennemførelsen af skoleloven, tror jeg er aldeles ubegrundede. Der er intet som helst, der tyder på noget i den retning. Vi har en privatskole, der går sin jævne, naturlige gang med betydelige tilskud fra det offentlige, hvad jeg synes er i sin orden. Der er ikke noget som helst, der tyder på, at der vil ske nogen forskydninger i dette forhold.

Jeg kan tiltræde det ærede medlem hr. K. B. Andersens dagsordensforslag.

(Kort bemærkning).

Petra Petersen: Det er muligt, at der endnu ikke har været tendenser, men jeg peger på, at faren er der. Når privatskolerne sidder med ganske få børn i klasserne sammenlignet med kommuneskolerne og kommune-

[Petra Petersen.]

skolerne skærer timetallet yderligere ned og kører med ukvalificeret arbejdskraft, er der ikke noget at sige til, at de forældre, som ønsker, at deres børn skal gå læsevejen, vil fjerne dem fra folkeskolen og sætte dem i privatskoler.

Hermed sluttede forespørgslen.

Formanden: Jeg skal lade afstemningen om de stillede dagsordensforslag foretage i det kommende møde.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget angående forslag til lov om vaccination mod mund- og klovsyge har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om afsætning af danske landbrugsvarer har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om Hanstholm havn har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om sygehusvæsenet. (Vedrørende behandlingsinstitutioner for alkoholskadede) har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om påligningen af indkomst- og formueskat til staten [af Axel Kristensen m. fl.] har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Efter at folketingsmand *Poul Hansen* (Svendborg) har nedlagt sit mandat, har vedkommende gruppe udpeget følgende til i hans sted at indtræde i nedennævnte udvalg:

Lis Groes i udvalget til valgs prøvelse,

Waldemar Laurson i udvalget angående forslag til lov om oprettelse af „Danmarks teknisk-videnskabelige forskningsråd“ og „Statens teknisk-videnskabelige fond“,

Ditlevsen i udvalget angående forslag til bygge lov for købstæderne og landet og for-

slag til lov om brandvæsenet i købstæderne og på landet,

Dose i udvalget angående forslag til lov om den offentlige sygeforsikring og forslag til lov om ændring af lov om svangerskabs-hygijne,

Søgaard i udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om lodsvæsenet,

Aage Knudsen i udvalget angående forslag til lov om Hanstholm havn,

Aage Knudsen i udvalget angående forslag til lov om anlæg af en statshavn på Rømø,

Viola Nørlov i udvalget angående forslag til lov om ind- og udførsel af fisk,

Viola Nørlov i udvalget angående forslag til lov om ændringer i lov om saltvands-fiskeri,

Hans R. Knudsen i udvalget angående forslag til klitlov,

Th. Mikkelsen i udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om afsætning af danske landbrugsvarer,

Retoft i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning angående ændring af lov om boligbyggeri,

Bjørn Krogh i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning i anledning af en under 24. august 1959 i København undertegnet overenskomst med tilhørende brevvekslinger mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland om ydelser til fordel for danske statsborgere, der har været ramt af nationalsocialistiske forfølgelsesforanstaltninger,

og

Retoft i udvalget angående forslag til folketingsbeslutning om forhøjelse af termisydelse vedrørende lån ydet i henhold til byggestøttelovene af 1938, 1941 og 1946, forslag til folketingsbeslutning om frigivelse af 10 000 lejligheder af de almennyttige boligselskabers planlagte byggeri og forslag til lov om ændring i lov om boligbyggeri.

Disse medlemmer er herefter valgt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 24. marts, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring i lov om folkebiblioteker [af *Gertie Wandel* m. fl.].

[Formanden.]

- 2) *Fortsættelse af forespørgsel til undervisningsministeren af Hartling m. fl.* [Afstemning].
- 3) *Tredje behandling af:*
Forslag til lov om ændringer i lov om opførelse af arbejderboliger på landet.
- 4) *Tredje behandling af:*
Forslag til lov om ændring i lov om folkeforsikring.
- 5) *Tredje behandling af:*
Forslag til lov om ændring i lov om pension og hjælp til enker m. fl.
- 6) *Tredje behandling af:*
Forslag til lov om forswarets organisation m. v.
- 7) *Første behandling af:*
Forslag til lov om statstilskud til Københavns kommunale skolevæsen.
- 8) *Første behandling af:*
Forslag til lov om fordeling af udgifterne til statsskoler og kommunale gymnasieskoler.
- 9) *Første behandling af:*
Forslag til lov om lønninger m. m. til lærere ved folkeskolen på Færøerne.
- 10) *Første behandling af:*
Forslag til lov om ændring i lov om offentlig forsorg. (Vedrørende alkoholistforsorg og ændringer som følge af lovgivning om revalidering, folkeforsikring og offentlig sygeforsikring).
- 11) *Første behandling af:*
Forslag til lov om ændring af lov vedrørende personlig skat til kommunen.

Mødet hævet kl. 18¹⁵.

79. møde.

Torsdag den 24. marts kl. 13.

Formanden: I skrivelse af gårs dato meddeler finansministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1959 til 31. marts 1960.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Finansministeren (Kampmann): Jeg skal tillade mig for det høje ting at fremsætte *forslag til lov om tillægsbevilling for finansåret fra 1. april 1959 til 31. marts 1960.*

Forslaget er for drifts- og anlægsbudgettets vedkommende ensbetydende med, at der i forhold til finansloven nu regnes med merindtægter på små 600 mill. kr. og merudgifter på lidt over 200 mill. kr., således at den på finansloven anslåede merindtægt på ca. 445 mill. kr. forøges til omkring 840 mill. kr. Jeg finder anledning til at gøre opmærksom på, at der i den i går forelagte økonomiske årsoversigt regnes med et overskud på drifts- og anlægsbudgettet på et halvt hundrede millioner kroner mere, end jeg her har nævnt. Årsagen til denne afvigelse er for en dels vedkommende af rent teknisk karakter, idet nedlæggelsen af stats-brandforsikringsfonden og kvægafgiftsfonden, der ikke er medregnet som driftsudgift i årsoversigten, i tillægsbevillingsloven af tekniske grunde figurerer med en udgift på ca. 20 mill. kr. Hertil kommer, at tillægsbevillingslovsforslaget i alt væsentligt bygger på bidrag, der er udarbejdet af styrelserne i slutningen af 1959, hvorfor der også under forslaget's behandling her i tinget må regnes med forskellige ændringsforslag.

De omtalte merindtægter på ca. 600 mill. kr. omfatter provenustigninger af indkomst- og formueskatterne med ca. 135 mill. kr., heraf selskabsskatter ca. 25 mill. kr., og af andre skatter og afgifter med ca. 475 mill. kr., hvoraf ca. 90 mill. kr. tilfalder vej-